

ԱՌԵՏԱԲԵՐ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԳԱՆԴԷՍ

9 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1915

ՀԱՏՈՐ ԿԸ.

ԹԻՒ 2

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆՆԵՐ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՓՐԿԱՐԱՐ ՏԱՐԸ

ԱՂՕԹՔ

ՄՈՎՍԷՍ ԽՈՐԵՆԱՅԻ

ՅԻՍՈՒՍ ԵՒ ԱՂՕԹՔ

ՓՐՈՇ. ՏՈՔԹ. ՊԱԶԻԼ ԽԱՆ

ՎԵՐ. ՏՈՔԹ. Ռ. ԶԷՄՊԸՐՈՎ

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՔԵՐ

ՍԱՄՓՍՈՆ

Ե. Խ. ՌՇՏՈՒՆԵԱՆ

ԴԵՌԱՀԱՍՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

ՍՐԲԱԶԱՆ ԲԱՆԱՍԵՂՇՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՍՈՒԻՇԻՆ ԲԵՐԼԷՆ

ԱՂԱՆ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԶԻՆԱՏԱՆԷ ՆԱՍԱԿ ՍԸ

Կ. ՇԷՐՈՒՏ ԷՏԻ

ԼՈՒՐԵՐ

Հրատարակիչ Յ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

ՊԱՅՊԸԼ ՀԱՌԻՍ Կ. ՊՈՂԻՍ

ԱՒԵՏԱՐԵՐ ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՀԱՆԴԵՍ ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ, ԿՐՈՆԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ: — Վեր. Յ. Ա. Ճեհիգեան, Վեր. Ա. Պ. Շմաւոնեան, աշխատակցութեամբ Հայ
Եւ Օսարագգի ծանօթ գրողներու:

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆ. — Թուրքիոյ համար 40 դահեկան, Ամերիկայի համար 2 տոլար, Անգլիոյ
համար 8 ցիլին, ուրիշ երկրներու համար 10 ֆրանկ: Զեռֆէ կը ծախուի հասը 40 փարայի:

ԱՒԵՏԱՐԵՐ ՄԱՆԿԱՆՑ ՊԱՏԿԵՐԱԶՍԱՐԴ ՍՄՍԱԹԵՐԹ ԳԵՌԱՏԻՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

ՏԱՐԵԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆ. — Թուրքիոյ համար 8 դահեկան, Արժաստահմանի համար 10 դահեկան:

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ վերաբերեալ ամէն զրուծին պէտք է ուղղուի Վեր. Յ. Ա. Ճեհիգեան ի հասցէին, Պայպըլ-Հատա, Կ. Պոլիս,
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ, ԵՄԵՆՈՒՅՄԱՆ և Թերթին ՎԱՐՁՈՒԹԵԱՆ վերաբերեալ ամէն խնդրի համար պէտք է դիմել Թերթին
Հրատարակիչ Յ. ՄԱՏԹԻՈՍԵԱՆ ի, Պայպըլ-Հատա, Կոստանդնուպոլիս:

AVEDAPER AN ARMENIAN WEEKLY REVIEW

EDITORS. — Rev. H. A. Djedjizian, Rev. A. B. Schmavonian.

ANNUAL SUBSCRIPTION: Turkey Ptrs. 40: U.S. America \$ 2: England 8 Shillings: Other countries Frs. 10: — Single copies 40 Paras

AVEDAPER FOR CHILDREN, AN ARMENIAN ILLUSTRATED MONTHLY FOR BOYS AND GIRLS

ANNUAL SUBSCRIPTION: Turkey Ptrs. 8: Abroad Ptrs. 10: — \$ 0.45: — Frs. 2.20.

For Subscriptions, Advertisements etc. apply to the Publisher H. MATTEOSIAN, Bible House. Constantinople

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ԱԶԴ

Ակներեւ է քե սնեստական արդի անօրինակ
սագնապին միջոցին, երբ ուրիշ ամէն քերքեր
եւ պարբերականներ կա՛մ դադրեցուցին իրենց
հրատարակութիւնը եւ կա՛մ աւելի փոքր ծաւա-
լով երեւիլ սկսան, մեծ զոհողութեամբ է միայն
որ հնար եղաւ «Աւետար»ը շաբաթ շաբաթ
հասցունել մեր բաժանորդներուն ձեռքը իր սո-
վորական ծաւալով եւ պարունակութեամբ: Պիտի
շարունակենք այս զոհողութիւնը ընել յառաջի-
կայ տարի ալ որչափ ասէն որ կարելի ըլլայ:

Կը յուսանք քե քնքերցողը կ'ըմբռնէ քե այս
զոհողութեան շարունակումը, ինչպէս նաեւ
քերքին պահպանումը եւ զարգացումը, կարելու
մասամբ մ'ալ կախում ունին մեր բաժանորդ-
ներէն: Որքան ընդարձակուի քերքին շրջաբե-
րութիւնը, այնքան աւելի կը դիւրանայ զայն շա-
հեկան եւ օգտակար քերք մը ընելու գործը:

Առանց մեծ զոհողութեան չէ որ կարելի
կ'ըլլայ լոկ 40 դահ. բաժնեգինի փոխարէն տալ

«Աւետար»ի պարունակութեամբ եւ ծաւալով
քերք մը: Բայց, ինչպէս ըսինք, պիտի շարու-
նակենք այս զոհողութիւնը եւ արդի բաժնեգինը
անփոփոխ պիտի պահենք մեր ներկայ բաժա-
նորդներուն եւ 1915 տարուան այն նոր բաժա-
նորդներուն համար որոնք կը բաժանորդագրուին
մինչեւ 1915 Փետրուարի վերջը եւ իրենց բաժ-
նեգինը կը հասցունենք մեր ձեռքը մինչեւ այդ
բուականը: Այդ բուականէն ետքը քերքին տա-
րեկան բաժնեգինը պիտի բարձրանայ 50 դահ.ի,
եւ վեցամսեան 27 դահ.ի՝ Թուրքիոյ համար,
իսկ արժաստահմանի համար 12.50 ֆրանկի կամ
2.50 տոլարի: Այս յաւելումն ընել ստիպուած
ենք գիներու ընդհանուր բարձրացման պատճա-
ռաւ որ մեծապէս կ'ազդէ մեր քերքին ծախսե-
րուն վրայ:

Հետեւաբար անոնք որ իրենց բաժանորդա-
գրութիւնը չեն նորոգած եւ անոնք որ կը փա-
փափին իբրեւ նոր բաժանորդ արձանագրուիլ՝
պէտք է փութան եւ օգտուին այս առիթէն, ան-
միջապէս մեզի դիմելով իրենց անունները:

ԱՒԵՏԱԲԵՐ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՀԱՆԴԵՍ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ, ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՀԱՏՈՐ ԿԸ.

— 4. ՊՈԼԻՍ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 9, 1915 —

ԹԻԻ 2

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆՆԵՐ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Արդար գնահատում

Ուրախառիթ եւ ուշագրաւ կը նկատենք պատերազմիկ երկիրներու մամուլին մէջ նոր ոգիի մը երեւումը: Պայքարին սկիզբը լրագիրներ թոյն կը ժայթքէին իրարու դէմ: Իւրաքանչիւր կողմ իր հակառակորդը ներկայացնել կը ջանար կարելի եղածին չափ մութ գոյներով եւ ըստ ամենայնի արժանիքէ զուրկ: Բնական էր թերեւս առջի օրերու բուն զայրոյթը, բայց այսօր հինգ ամսուան գուպարածէ յետոյ, երկու կողմէն ալ աւելի լուրջ եւ աւելի արդար դատողութիւն ցոյց կը տրուի: Աւելորդ է ըսել թէ այս երեւոյթը ընդհանուր չէ: Տակաւին շատ թերթեր կը ջանան իրենց հրետանիներու պակաս թողուցածը լրացնել՝ ոմրակոծելով թշնամին ամբաստանութիւններու եւ ածականներու տարափներով: Բայց Պերլինի եւ Լոնտոնի մէջ, Վիէնայի եւ Փեթրոկրատի մէջ սկսած են երեւան գալ թերթեր եւ գրողներ որոնք յօժարութիւն եւ համարձակութիւն ցոյց կու տան գնահատելու հակառակորդին արժանիքը:

Փոխադարձ հիացում

Պերլինեան թերթ մը կը հրատարակէ յօդուած մը, Գերման սպայի մը ստորագրութեամբ, ուր հիացում կը յայտնուի Անգլիական բանակին վրայ: Կը սխալին անոնք, կ'ըսէ յօդուածագիրը, որ արհամարհելի կը նկատեն Անգլիական ցամաքային զօրքը: Անգլիացի երիտասարդներ, սքոթքի բնագոյով օժտուած, քանի մը ամսուան մարզանքով կը դառնան այնպիսի զինուորներ որոնց հաւասարելու համար Եւրոպացի երիտասարդներ տարիներով մարզուելու կը կարօտին: Յետոյ, կ'աւելցնէ նոյն Գերման սպան, Անգլիա լաւ կը սնուցանէ, կը հագուեցնէ եւ կը հօգայ իր զինուորները: Անգլիական թերթեր, միւս կողմէ, սկսած են շատ աւելի արդար ըլլալ իրենց դատողութեան մէջ Գերման բանակին ու Գերման ազգին նկատմամբ: Կը յիշեն Լորտ Ռոպըրթսի խօսքը թէ Գերմանները «բարբարոս» անուանելով չէ որ պիտի յաղթեն անոնց: Յաւ կը յայտնեն որ շատեր անարգական ոճով անտայայտութիւններ ըրին Գերման ազգին պէս արի, ձեռներէց եւ յառաջդիմասէր ազգի մը դէմ:

Նվթայր եղբօր դէմ

Յրանալի եւ Ռուսիոյ հանդէպ անպակաս են գրեթէ բարեկամական տկնարկութիւններ Գերման մամուլին մէջ, եւ հաշտութեան մասին տարածուած լուրեր եւ այս լուրերուն գտած ընդունելութիւնը իրաւունք կու տան

կարծես խորհելու թէ պատերազմիկ ազգերը այսօր աւելի տրամադիր են հաշտութեան եւ խաղաղութեան մասին մտածելու քան հինգ ամիս առաջ երբ նոր կը պայթէր փոթորիկը։ Վերջապէս կարելի չէ ենթադրել թէ աշխարհի ամէնէն քաղաքակիրթ ազգերը, ամէնէն զարգացեալ ժողովուրդները, միշտ ատելութեամբ, միշտ կոյր մոլեռանդութեամբ պիտի վարուին իրարու հետ։ Կը բաւէ որ վառօդին ծուխը քիչ մը փարատի, եւ ահա կռուողները իրենց դիմացը պիտի գտնեն իրենց եղբայրները։

Տաւի բնկերներ

Զգացումներու այս բարեփոխութեան մէջ դեր ունի նաեւ մարդավայել այն վարմունքը որ ցոյց կը տրուի թշնամի բանակէն վիրաւոր կամ գերի ինկողներու հանդէպ։ Ֆրանսացի զերիներ Գերմանիոյ մէջ եւ Գերման զերիներ Ֆրանսայի մէջ առարկայ կ'ըլլան զթոյ եւ կարեկցութեան, Հիւանդանոցներու մէջ հակառակորդ բանակներու վիրաւորներ կողք կողքի կը պառկին՝ ամիսներով դէմ առ դէմ կենալէ յետոյ. եւ հոն, ցաւի տուներուն մէջ, ցաւի ընկերներ կը դառնան։ Եւ կը տեսնեն թէ սահմանագիւղաններուն մէկ եւ միւս կողմը միեւնոյն մարդկութիւնն է որ կ'ապրի նոյն վիշտերովը եւ նոյն ուրախութիւններովը, նոյն երկիւղներուն նշաւակ եւ նոյն յոյսերով սնած, նոյն Աստուծոյն զաւակները։ Սիրոյ գործը ընդհատուած չէ բոլորովին եւ առաքինութիւններ իրենց յաղթանակները կը տանին ատելութեան օրուան մէջ։

Նորէն Ալպանիս

Խորհողներ եղան թերեւս թէ Ալպանական խնդիրը պիտի քաշուի թատերաբեմէն, երբ աշխարհ սարսող խնդիրներ կը գրաւեն զայն ծայրէ ի ծայր։ Բայց Ալպանիա կը մերժէ վարագոյրին ետեւ մնալ։ Մարդիկ սոխալուած են մերթ գէպի Վալոնա դարձնել իրենց աչքերը, որքան ալ յուզիչ ըլլան արեւելեան եւ արեւմտեան ճակատներու դէպքերը։ Նոր դրօշ մը կը ծածանի Վալոնայի վրայ երկու շաբաթէ ի վեր։ Իտալացիք, վախճալով քաղաքին մէջ սկսած կամ սկսիլ սպառնացող խռովութիւններէ, փութացին գրաւել զայն նախ նաւաստիներով եւ յետոյ կանոնաւոր զօրքով։ Կը

բաւէ քարտէսին վրայ նայիլ տեսնելու համար ռազմական կարեւորութիւնը գրաւուած վայրին։ Իտալիա, որքան ժամանակ որ պահէ զայն, ի վիճակի պիտի ըլլայ իշխելու Ադրիական Ծովու մուտքին։ Միւս մեծ տէրութիւնները, ալպաքս զբաղած ըլլալով, կարող պիտի չըլլան առանձին նկատի առնել Վալոնայի խնդիրը։ Այդ խնդրին ալ, ուրիշ նմանօրինակ խնդիրներու պէս, կախում պիտի ունենայ բնդհանուր պատերազմին արդիւնքէն։ Ուրեմն նորէն Վալոնայէ դէպի ռազմազաշտ կը դարձնենք մեր աչքերը ու կը փակենք։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՓՐԿԱՐԱՐ ՏԱՐԸ

«Ազգ ազգի վրայ պիտի ելլէ եւ թագաւորութիւն թագաւորութեան վրայ»։ Այս բառերով Փրկիչը իր աշակերտներն զգուշացուց այն ընթացքին դէմ զոր պիտի առնէր մարդկային պատմութիւնը։ Որքան ալ բարեացակամ մարդիկ յուսախար ըլլան ու վհատին պատերազմին շարունակումէն, Յիսուս, որ մեզմէ աւելի տեղեակ է չարին զօրութեան ու դառն պտուղներուն, չէր կրնար ու չկրնար յանկարծակիի գալ, երբ ազգ ազգի վրայ ելլէ ռիսերիմ պայքարով։ Պատերազմը ազգային ատելութեան բնական արտայայտութիւնն է, եւ մինչեւ որ ատելութիւնը մարդկային սիրտերէն չվտարուի Աստուծոյ սիրով, պատերազմը պիտի շարունակէ ահաւոր կարեւորութիւն մը մնալ։

Սկզբունքները զորս Յիսուս ուսոյց եւ գործադրեց՝ օր մը պիտի յաջողին վանել այս ատելութիւնը. այնուհետեւ պատերազմ չըլլար այլեւս։ Բայց գործողութիւնը երկար ու ցաւազին է։ Թէ ո՛րքան երկար ու ցաւազին է, կրնանք մասամբ չափել՝ դիտելով կերպը, որով անհատներ հետզհետէ քաղաքակրթուելով սկսան իրենց վէճերը աւելի օրէնքի քան բիրտ ոյժի դատաստանին ենթարկել։ Գործողութիւնը դարեր տեւեց եւ դեռ լինցած չէ։ Ոչ մէկ երկրի մէջ գտնուած է մեթոս մը, որով ազգատներուն ու տկարներուն համար արդարութիւն ապահովուի անշուշտ հարուստներու եւ զօրաւորներու դէմ։ Յայտնի է թէ գործողութիւնը աւելի երկարատեւ ու դժուարին պիտի ըլլայ ազգերու քան անհատներու համար, վասն զի ամբողջ ազգե-

րու ազգել, մանաւանդ ուրիշ ազգերու հանդէպ իրենց ընթացքին մէջ, անհունապէս աւելի դժուար է քան միեւնոյն ազգին անհատ անդամներուն ազգել իրենց յարաբերութիւններուն մէջ ազգակիցներու հետ, որոնց չափերն ու նպատակները նոյն են, որոնք նոյն լեզուն կը խօսին, զիրար կը հասկնան ու իրարու կը համակրին սրպէս ոչ մէկ օտարազգի կարող է հասկնալ ու համակրիլ:

Քիչ մը հեռազօտութիւն պիտի բաւէ նաեւ ցոյց տալ թէ քաղաքակիրթ երկիրներու մէջ անդամ անհատներ վերջ ի վերջոյ ֆիզիքական ոյժի կը դիմեն: Այս ոյժը մեծ մասամբ ծածկուած է եւ գործածել անհրաժեշտ չէ: Բայց կայ ու կը մնայ միշտ եւ, երբ պէտք ըլլայ, պատրաստ է տապալել իրեն ընդդիմացողը: Եթէ, զոր օրինակ, անհատ մը մերժէ բնդուելի քաղաքային դատարանի մը վճիռը, կրնայ ան բռնուիլ կամ կրնայ անոր ինչքը գրաւուիլ կառավարութեան կողմէ, որու իշխանութիւնը այնքան մեծ է որ անօգուտ է դիմադրել: Սակայն ընդհանրապէս առիթ չըլլար այդ իշխանութիւնը գործի հրաւիրելու: Քաղաքացիներու ընդհանուր հաւատարմութիւնը արգելք կ'ըլլայ անոր երեւման, եւ օրէնքն իր ընթացքը կը կատարէ առանց ընդհատուելու եւ առանց ոյժ ցուցնելու: Սակայն դեռ նոյնքան գոհացուցիչ միջոց մը գտնուած չէ միջազգային վէճեր հարթելու համար, թէեւ շատ քաջալերական յառաջդիմութիւն եղած է մանաւանդ վերջին տարիներս: Բիրտ ոյժի վաղեմի դիմումը տակաւին կայ ու կայ, եւ ազգեր տակաւին պատրաստ են ֆիզիքական բիրտ ոյժի փորձին ենթարկել հնարամտութեան ու հարստութեան բոլոր իրենց աղբիւրները, հեռատեսութեան, կազմակերպութեան եւ ռազմագիտութեան ամենապատուական կարողութիւնները: Սկզբունքով տարրերութիւն չկայ քաղաքակիրթական ու բարբարոսական կոչուած պատերազմներուն միջեւ: Ամէն պատերազմ նախնական ու անսքող դիմում է բիրտ ոյժի:

Այս է որ պատերազմը այնքան սոսկալի եւ զլուելի կը դարձնէ բարեացակամութեամբ օժտուած մարդոց: Քաղաքակիրթութեան բոլոր սեղմումները կը թօթափուին, զուրկ ու գորով կը վտարուին, մարդկային կեանքի յարգ եւ մահուան ամէն երկիւղ հոխորուն կը տրուին, կատաղի ու անողոք կիրքեր կ'անսահմանին,

որպէս զի անխափան իրենց կամքը գոհացնեն «թշնամի»ին վրայ: Մեր երեւակայութիւնները կը սասանին բոլոր անասելի այն ցաւերուն ու տառապանքին խորհրդով, զոր մէկ ճակատամարտն իսկ կը պատճառէ ոչ լոկ այն զինուորներուն որ կը մասնակցին անոր, այլ եւ այն որբերուն ու որբեւարիներուն որոնց ցաւը պիտի չանցնի երբեք ցորքան կեանքը տեւէ:

Կրնանք ուրեմն իրաւամբ հարցնել թէ պատերազմի մէջ ի՞նչ կայ, որ կարելի կը դարձնէ ոչ այլինչ նկատելի դայն, բայց եթէ սարսափելի սղէս մը: Կա՞յ երբեք բան մը որ տեւէ կերպով կ'աժեցնէ դայն: Այս հարցման համառօտիւ պատասխանել փորձելու պահուն պիտի հետեւինք Փէյճէթ Եպիսկոպոսին խօսքերուն, զորս այս նիւթին վրայ խօսած է շատ տարի առաջ:

Պատերազմի բաւարար արդարացում չէ ըսել թէ առ այժմ ուրիշ հնար չկայ, թէ եթէ ազգեր իրենց վէճերը չուզեն իրաւարարութեան ենթարկել, աշխարհի վրայ չկայ իշխանութիւն մը որ զանոնք պարտաւորէ ենթարկել: Զբաւեր ըսել թէ պատերազմը օգտակար է առեւտրական կարգ մը գործերու համար: Զբաւեր ըսել, թէ եւ կրնայ ըսուիլ իրաւամբ, թէ աշխարհի ամէն կողմը գեղձումներ ու խեղաթիւրումներ կան պատերազմէ սուելի տնարկու, թէ եթէ պատերազմը գաղանային է, մեղքն սուելի քան գաղանային է, եւ թէ մեծ քաղաքի մը փողոցները դիշեր ժամանակ կրնան Աստուծոյ առջեւ աւելի սոսկալի ըլլալ քան մեռելներով ու մահամիճներով ծածկուած սեւէ ռազմադաշտ: Բան մը եւս պէտք է պատճառաբանելու համար պատերազմի շարունակումը, Սբ. Գրոց մէջ անոր ճանաչումը, մարդոց ստուար մեծամասնութեան — բարեպիտ, զթած ու բարեպաշտ մարդոց — զգացումներն անոր մասին, որակիչ բանի մը ճանաչումը, ահաւոր իր սոսկալիութեան հակառակ նկատառելի գերազանցօրէն կարեւոր ուրիշ զրուագ մը: Կա՞յ բան մը վերջապէս, որ պատերազմի արհաւիրքներուն մէջէն կ'անցնի ուրիշ աշխարհի մը պատկանող էակի մը պէս եւ անոր գոռումներուն մէջտեղ մեղի կը խօսի պատկառանքի, մեծութեան, յուսոյ եւ տենչի վրայ: Ի՞նչ է պատերազմն արժեցնող այդ տարրը:

«Արդարեւ պատերազմը, տառապանքի ու թշուառութեան ամէն ուրիշ տեսակի նման, իր փրկարար տարրն ունի նկարագրի այն գեղեց-

կուլթեան ու շքեղութեան մէջ զոր մարդիկ, Աստուծոյ շնորհքով, ի յայտ կը բերեն անոր մէջ: Ամէն տեղ, ամէն օր, անհամար ձեւերով, անձնութեան թիւերը կ'արժեւորէ, կը փրկէ, մարդկային կեանքը եւ այս խառնաշփոթ աշխարհը Աստուծոյ կը քշուի ու կը մօտեցուի այնպիսիներու կեանքով որոնք ուրիշներու համար իւրենց անձը կու տան, թէեւ անհամար իսկ անցնի իրենց զոհողութիւնը: Սա է մարդկային կեանքի ճշմարտութիւնը: Մարդիկ անձնագոհութեամբ կը բարձրանան ու կը բարձրացնեն ուրիշներ, եւ պատերազմի մէջ մեր առջեւ կը պարզուի անձնագոհութեան մեծութիւնը այնքան բացորոշ, աղղու եւ կենդանի կերպով որ չենք կրնար չըմբռնել: Մարդիկ կեանքի սիրելի ընծայող ամէն բանով ղէպի մահ կը դիմեն իրենց երկրին, իրենց պարտականութեան, իրենց ընկերներուն համար: Եւ աշխարհ կը տեսնէ զայս եւ ոմանք կը սորվին ասոր նշանակութիւնը: Անձնութեան զրօշը այնքան կը բարձրացուի, այնքան որոշ կը ծածանի փոթորկայոյզ ու տխրատեսիլ այն տեսարանին վրայ, որ չենք կրնար չտեսնել զայն: Պատերազմը կը ներկայացնէ թատր մը, ուր մարդոց բազմութիւններ հաւաքուած են մեծ դասի մը համար նեղութիւն ու վտանգ կրելու եւ ի հարկին իրենց կեանքը զոհելու յանձնառու, որպէս զի ազատ ու ապահով ապրին իրենց հայրենակիցները: Այսպէս, պատերազմի բոլոր անսովոր ու սոսկալի դրուագներուն մէջ տեղ անձնագոհութեան փառքն ու գեղեցկութիւնը կը պարզուին մարդոց առջեւ, եւ անոնք որ իւրենց բխմամբութեամբ չեն նշմարեր անոր նշանները առօրեայ կեանքի մէջ՝ հազիւ կրնան քիչ թէ շատ չզգալ զայն երբ բովանդակ աշխարհ կը թնդայ անով: Դժուար պիտի ըլլայ ըսել թէ մարդկութիւնն այս կերպով ո՛րքան պարտական մնացած է վիճակներու եւ նաւագներու օրինակին, ո՛րքան անոնց պարտաճանաչութիւնը, համբերութիւնը եւ հաւատարմութիւնը ծառայած են պահել ամէնուս համար պարտականութեան չափանիշն ու զգացումը, եւ պահպանել մեզ ետ երթալէ եւ դառնալէ ապահով ու հանգիստ կեանքի մը անձնասիրութեան: »

Անձնութեան ոգին է ուրեմն պատե-
բազմին փրկարար հանգամանքը: Այս է որ ներելի կը դարձնէ զայն: Դատերը, որոնց համար

պատերազմներ մղուած են, միշտ բարձր կամ ազնիւ չեն եղած: Բայց այս չփոխեր վերոյիշեալ խօսքերուն ճշմարտութիւնը: Մեզի կը ներկայանայ սակայն սա հարցը թէ արդեօք միշտ անհրաժեշտ պիտի ըլլայ պատերազմի սարսափները կրել, որպէս զի անձնութեան այս մեծ սկզբունքը իր յատուկ տեղը պահուի ազգերուն առջեւ: Աւելի աղէկ բան մը չկայ արդեօք: Այս հարցին պիտի վերադառնանք ուրիշ անգամ:

ՆԵՐՔԻՆ ԿԵԱՆՔ

ԱՂՕԹՔ

Սերոյ, ու հոգի աբէլու յերկէր բորբոսեացի
ի հոգի մեր. զիտեհոյս արտից մեր մարտեացի, զոյս
գեորդեան ու փայլեացի. ի մոյ մահու զմեր դար-
մաւոյց, զիտե բոցով ու վառեացի: Ի թեղ Դայիմ, Լոյս
անմարոյց, ի դայիմ ծածկեալ լուսն. որ վառ
մեր երես ի գէթ եւ նմանի ի դայիմ, ա-
միկ նման, աբիտե բոցով, հերեւա զլարի ներ-
գործեմն:

ՅԻՍՈՒՍ ԵՒ ԱՂՕԹՔ

ՎԵՐ. ՏՈՔԹ. Ռ. ԶԵՄԼՈՐՍ

«Տէր, մեզի աղօթք ընել սորվե-
ցուր» (Ղուկ. ԺԱ. 1)

Աղօթքի նկատմամբ տարբեր տեսութիւն-
ներ կան: Մարդ կայ որ Աստուծոյ կը մօտենայ
խնդրանքներով, եւ կը խորհի անոր վրայ լոկ
իրեւ բարի տուրքերու Աղբիւրը: Լայն կը բա-
նայ իր ձեռքերը, որպէս զի առատապէս օրհ-
նուի: Եւ երբ որ աղերսը չընդունուի եւ իր
փնտաւած օրհնութիւններէն զուրկ կը մնայ, կեր-
պով մը խաբուած կը զգայ, եւ կը սկսի իր մէջ
թերութիւն մը փնտռել եւ կամ կը փորձուի
Աստուծոյ ուժանալ: Ուրիշ մարդ մը իր աղօթքը
կ'ընէ տարբեր տեսութեամբ մը: Համոզուած
ըլլալով թէ Բնութեան օրէնքները միօրինակ կը
գործեն, եւ թէ իր ջանքով եւ կամ իր աղօթք-

քով կարելի պիտի չըլլայ այդ օրէնքներէն ունէ մէկուն չեղիլ տալ իր ուղղութեան, ան աղօթքի մէջ կը հետապնդէ միայն ներքին զարգացում մը : Կը խորհի թէ աղօթքով իր հոգեւոր կեանքը կը մշակէ, հնազանդ եւ համբերող հոգի մը կը ստանայ, եւ կը սորվի օգտուիլ այն հասարակ պարգեւներէն զորս Բնութիւնը հաւատար ատառութեամբ կը բաշխէ ամէնուն :

Աղօթքին բնութիւնը եւ օգտակարութիւնը հասկնալու համար՝ բնական ճամբան է դիմում ընել Անոր, որ Ղազարոսի գերեզմանին քով աղօթք ըրաւ, ըսելով, « Հայր, շնորհակալ եմ որ ինծի լսեցիր, եւ գիտեմ թէ ինծի միշտ կը լսես » : Անիկա ոչ միայն աղօթքին բնութիւնը եւ օգտակարութիւնը կը հասկնայ, այլ մանաւանդ կրնայ մեղի բացատրել մեր հոգեկան կեանքին պահանջները զոր կը ջանանք մեր աղօթքներով արտայայտել : Իր աշակերտներուն պէս մենք ալ Յիսուսի մօտենանք, եւ ըսենք, « Տէր, մեղի աղօթք ընել սորվեցուր » :

Աղօթք ընելէ աւելի բնական բան չկրնար ըլլալ մարդու համար : Ուր որ կեանք կայ, հոն խնդրանք կայ : Հին փիլիսոփայ մը կը սորվեցնէ թէ երջանկութիւնը կը կայանայ կեանքի լեցունութեան մէջ : Երբոր մեր ֆիզիքական, մտային եւ հոգեկան կազմուածքը իր կատարեալ հասակին կը հասնի՝ միայն այն ատեն պիտի գտնենք երջանկութիւն : Բայց կեանքի այդ լեցունութիւնը ստանալու համար աղբիւր մը գտնելու ենք, եւ այդ աղբիւրին հետ հաղորդակցելու միջոց մը : Ո՛ւր դիմելու ենք, եւ ի՞նչ եղանակաւ դիմելու ենք, անհուն կարեւորութիւն ունեցող հարցեր են մեղի համար : Սերմ մը կը ձգես պարտէզիդ մէջ. քիչ վերջ կը ծլի ան, եւ կը սկսի աճիլ : Արմատները կ'իջնան հողին խորը՝ անունդ գտնելու համար, մինչ ճիւղերը եւ տերեւները գետնէն վեր բարձրանալով կ'աղբսեն օդին եւ արեւին՝ անոնցմէ կեանք ստանալու համար : Տունկը որչափ աճի, այնչափ պահանջկոտ կ'ըլլայ. եւ անոր պահանջները չեն զաղբիւր եւ չեն կրնար զաղբեցուիլ, մինչեւ որ ան իր կատարեալ հասակին հասնի եւ արտադրէ այն պտուղը զոր Բնութիւնը սահմանած է անոր համար : Նոյնպէս ալ մեր մարդկային բնութիւնը իր կատարեալ հասակը կը փնտռէ, եւ չկրնար իր հանգիստը գտնել, մինչեւ որ զայն չգտնէ այն լեցունութեան մէջ,

որուն աղբիւրը Աստուած է : Գիտակցաբար եւ կամ անգիտակցաբար սենք միշտ աղօթողներ ենք, միշտ նորանոր պահանջներ կ'ընենք այն բաներուն համար որոցմով Աստուած կ'ուզէ գոհացում տալ մեր պահանջկոտ կեանքին : Սակայն շատ անգամ չարաչար կը խնդրենք, կ'աղօթենք տգիտութեամբ եւ կամ մեր չար կիրքերէն առաջնորդուած : Տունկը սխալ աղօթք չմատուցաներ : Բնութիւնը որոշած է անոր աղօթելու կերպը : Իր արմատներով, ճիւղերով, եւ տերեւներով ան կը փնտռէ եւ կը գտնէ ինչ որ յարմար է եւ օգտակար իրեն համար, եւ միշտ կը մերժէ չնասակարը : Նոյնը ճիշդ է անասուններուն համար : Մեղուն, առանց առաջնորդ ունենալու, կը հաւաքէ մեղրը եւ կը մերժէ թոյնը : Բայց մարդ շատ անգամ կը մերժէ մեղրը եւ կ'իւրացնէ թոյնը : Մեր մարդկային կեանքը որոշ կերպով կը զանազանուի տիեզերքի մէջ գտնուած կեանքի որեւէ ուրիշ երեւոյթներէ : Աստուած իր նմանութեամբ ստեղծեց զմարդ, եւ զայն օժտեց իմաստութեամբ, զատելու կարողութեամբ, եւ կամքի ազատութեամբ : Մենք չենք կրնար մարդ ըլլալ եւ զըրկուիլ այս կարողութիւնները գործածել : Իբրեւ մարդ մենք պէտք է ուսումնասիրենք սեր կեանքը, որոշենք մեր կեանքին ուղղութիւնը եւ մեր ազատ կամքով տրուած որոշումները գործադրելու պատասխանատուութեան տակ մտնենք : Ահա պարագայ մը որ անհրաժեշտ կ'ընէ մեր հոգեւոր կեանքին մշակումը : Մեր աղօթքը լոկ ծիսական բան մը ըլլալու չէ : Գիտակից ըլլալու ենք Աստուծոյ : Յիսուսի աշակերտները կրօնասէր էին անոր հետ առնչութիւն ունենալէ առաջ : Սակայն երբոր չփման մէջ մտան Յիսուսի հետ, շուտով հասկցան թէ անոր յարաբերութիւնը Աստուծոյ հետ բոլորովին տարբեր բան մըն էր : Տեսան Յիսուսի կեանքին մէջ հոգեւոր հարստութիւն մը, լեցունութիւն մը, խաղաղութիւն մը, երջանկութիւն մը, զօրութիւն մը զոր իրենք չունէին, եւ պարզապէս հասկցան թէ այդ բոլոր առաւելութիւններն արդիւնք էին այն հաղորդակցութեան զոր Ան չարունակ կ'ունենար իր երկնաւոր Հօրը հետ : Եւ ուստի աշակերտները իրմէ կը խնդրեն որ զազանիքը յայտնէ իրենց, որպէս զի իրենք ալ կարող ըլլան վայելիլ հոգեւոր նոյնպիսի ճոխ փորձառութիւն մը : Յիսուս ի պատասխանի կը

սորվեցնէ աղօթք մը, պարզ եւ վսեմ բացատրութիւններով, — աղօթք մը որ այդ օրէն մինչեւ այսօր լուսեղէն ճամբայ եղած է ամբողջ հէք մարդկութեան ամենախորունկ բաղձանքներուն եւ ամենավսեմ զգացումներուն:

Ա. «Ով Հայր մեր որ երկինքն ես» Այս աղօթքով Յիսուս կ'ուզէ իր աշակերտներուն սորվեցնել քանի մը սկզբունքներ: Որպէս զի մեր աղօթքը մեզի համար օգտակար ըլլայ եւ Աստուծոյ լսելի՝ մենք գիտակից ըլլալու ենք նախ մեր հոգեւոր կեանքին ծագման մասին: Կ'սկսինք մեր աղօթքը ըսելով, « Ով Հայր մեր »: Սերմը ծառէն կ'իյնայ: Բնութիւնը այն ծառին, որմէ ինկաւ այդ սերմը, կ'որոշէ թէ սերմը ի՞նչ ուղղութեամբ պիտի մեծնայ եւ իր կատարեալ ծառալը ի՞նչ պիտի ըլլայ: Աստուծոյ մօտենալու ենք այս գիտակցութեամբ թէ ինքն է մեր Հայրը: Անոր նմանութեամբ ստեղծուեցանք, եւ մեր զարգացման միակ օրինաւոր ուղղութիւնն է Աստուծոյ նմանիլ: Բոլորովին սխալ է ըսել թէ մարդուն բնական ճամբան է Աստուծմէ հեռանալ: Ընդհակառակն ինչպէս որ Ֆիզիքական աշխարհը արեւին կը նայի, նոյնպէս մարդուն սիրտը կը փնտռէ զԱստուծոյ: Մեր իրաւունքը մեր Հօրը տանը մէջ կը գտնուի, եւ միայն հոն կրնայ հասկցուիլ եւ պաշտպանուիլ: Եւ թէեւ անառակ որդիին պէս հեռացած գրանուինք, սակայն երբ մեզի համար ալ կարելի ըլլայ ըսել թէ « ինքզինքին » եկաւ, անպատճառ կը դառնանք մեր բնավայրը, մեր Հօրը տունը, մեր սրտին հանգիստը գտնելու համար: Նաեւ մինչ կը մօտենանք մեր երկնաւոր Հօրը շնորհաց աթոռին, երեւակայութեամբ կը միանանք ամէն ազգերու հետ: Մեր Հօրը տունը անհուն եւ անսպառ սիրով կը հիւրընկալէ Հրեան եւ Յոյնը, բարբարոսը եւ Սկիւթացին, կապուածը եւ ազատը: Ներողամիտ Հայրը իր տան մէջ կ'ընդունի թէ՛ դարձի եկած անառակ որդին, եւ թէ՛ նախանձոտ մեծ եղբայրը: Ամէնը հոն կը ժողլուին: Եւ աղօթասէր մաքուր ու անկեղծ հոգին միշտ պիտի զգայ իր միութիւնը բոլոր մարդկութեան հետ, իր եղբայրական պատասխանատուութիւնը ամէնուն համար, եւ պիտի մշակէ իր մէջ սուրբ նախանձաւորութիւն մը Աստուծոյ ամբողջ ընտանիքին փրկութեանը եւ երջանկութեանը համար:

(Մնացեալը յաջորդ ակագամ)

Ս Ա Մ Փ Ս Ո Ն

Ժողովարարեան դաս

(Կիւակեօրեայ Դպրոցի Դաս, Յունվ. 31)

Դաս. Ժ. Գ. 8—15, 24—25

Ով որ իր անձին կը ծառայէ եւ ոչ Աստուծոյ՝ կը վրիպի կեանքի նպատակէն:

Ուսեղ Տիարի մը պատմութիւնը (Դաս. Ժ. Գ. 8—15, 24—25): Սամիւսի պատմութիւնը ժողովրդական այն պատմութիւններէն է որ Իսրայէլի մէջ շրջան կ'ընէին Պաղեստինու երբայական թագաւորութեան հաստատման նախընթաց խոռվարից օրերուն մէջ: Շատ շահեկան է, բայց միւս պատմութիւններուն հետ բաղդատմամբ այնքան վար որ շատեր կը զարմանան թէ ինչո՞ւ անոնց հետ դասուեցաւ: Իր յատկանիշերն են հանելուկներ, բիրա բնութիւն, վայրի նենգութիւններ, վրէժխնդրութիւն եւ բիրա ոյժի պաշտում: Իր ժամանակներուն արտադրութիւնն է եւ այն ժամանակներուն լոյսով հասկցուելու եւ դատուելու է: Ինչպէս կ'ըսէ մէկը, անոր հետքը, Սամիւսն, «ամենի, խարդախ, վրէժխնդիր եւ կրից խաղալիկ էր, Ֆիզիքապէս հրեկայ իսկ քարոյապէս գաճաճ»: Հարուածները զորս տուաւ իր երկրին թշնամիներուն՝ բնազդով գործող եւ բարձր նպատակի յայտարար հաստատուն նկարագրէ զուրկ մանկան մը հարուածներն էին: Անոր ուժգին ու յանդուգն արարքները խորատկաւորութիւն գործեցին բիրտ ոյժ պաշտող սերունդի մը վրայ: Սակայն անոր ազգակիցները Փղշացիներու արշաւանքներէն ազատուելու օրուան մօտ չբերուեցան իր գործերուն շնորհիւ: Այսու ամենայնիւ այս պատմութիւնը գործնական դաս մը կը պարունակէ: Հասկնալու համար զայն, գիտեցէք (1) թէ ո՞վ էր Սամիւսն, (2) ի՞նչ էին իր կարողութիւններն ու կարելիութիւնները եւ (3) ի՞նչպէս գործածեց զանոնք:

Նախ, ո՞վ էր Սամիւսն (Ժ. Գ. 1-24). Դանիցեղէն Մանուէլի որդին էր: Իր ծնունդը նախաձայնուած էր Տէրով մէկ հրեշտակէն, եւ ինք Աստուծոյ նուիրուեցաւ իբրեւ ուխտաւոր, այսինքն իբրեւ անդամ մը մարդոց այն դասակարգին, որ խոտիւ կը հրաժարէր գինիէ եւ ամէն զօրաւոր ըմպելիէ եւ լման ժուժկալ կեանք մը կը վարէր: «Տէրը զանիկա օրհնեց», մինչ մա-

նուկ էր, եւ «Տէրոջ Հոգին» անոր մէջ շար-
ժեցաւ:

Երկրորդ, անոր կարեւորութիւնները. Իր մեծ
ոյժին ու յանգգնութեան պատճառով իր ժո-
ղովրդին առաջնորդ եղաւ: Իր կեանքը Տէրոջ
նուիրած ըլլալուն համար՝ անոր օրհնութիւնն
ու Հոգին ստացաւ: Բնական մեծ կարողու-
թիւններով ու Աստուծոյ օրհնութեամբ օժ-
տուած մարդ մը անվերջ կարելիութիւններ
ունի բարիք գործելու: Սամիսոն կրնար իր
կեանքին նպատակ ընտրել իր ժողովուրդն ա-
զատել Փղշտացիներէն, որոնց զառն յուծը ծան-
րապէս կը ճնշէր զանոնք: Կրնար իր ժողովրդին
իշխանութիւնը տարածել, իր ժողովուրդը սըր-
տապնդել, կազմակերպել ու հաստատել, եւ Աս-
տուծոյ անունը ծանօթ ու ահաւոր դարձնել
բովանդակ երկրին մէջ: Կրնար ուրիշ Յեսու
մը, Քաղէր մը ըլլալ Իսրայէլի մէջ: Բայց դժ-
բախտաբար բոլոր ըսուելիքն է միայն, կրնար
ըլլալ:

Երրորդ, իր ձախողութիւնը. Դիտեցէք թէ
ի՞նչպէս կը գործածէր իր կարողութիւնները եւ
զիտեցէք անոր կործանման պատճառը: Իր զօ-
րութեան շահատակութիւններն եղան առիծի
մը սպանումը իր ձեռքով, երեսուն եւ դարձեալ
բազմաթիւ Փղշտացիներու սպանումը (երկուքն
այլ անձնական շահու համ վրէժի համար), հա-
զար Փղշտացիի սպանումը իշու մը ծնօտի ոս-
կրով որպէս զի ազատուէր անոնց ձեռքէն, Գա-
ղայէ իր վախուշտը՝ անոր գոնները տանելով,
խորտակումը կապանքներուն որոնցմով զայն
կապած էր Դաւիթ, եւ վերջապէս Փղշտական
տաճարին սիւններուն տապալումը, «որպէս զի
Փղշտացիներէն իմ երկու աչքերուս վրէժը մէ-
կէն առնեմ»: Այս ամէնուն մէջ ալ իր ոյժը իր
անձին ծառայեցուց եւ ոչ Աստուծոյ: Այս էր
անոր ձախողելուն մէկ պատճառը: Անձի ծա-
ռայութեան նուիրուած կեանք մը ձախողանքի
դատապարտուած է: Զկրնար յաջողիլ բառին
բարձրագոյն ու լաւագոյն իմաստով:

Անոր կործանման երկրորդ պատճառը փո-
ճութեան հետ խաղալն եղաւ: Կ'ըզար թէ այն-
չափ ուժեղ էր որ չէր կրնար ձախողիլ կամ
յաղթուիլ: Ուստի շարունակ տեղի տուաւ
Փղշտացի գեղեցիկ կնոջ մը հրապոյններուն մին-
չեւ որ վերջապէս ծուղակն իյնալով մատնուե-
ցաւ իր թշնամիներուն: Մեր գաւին յատուկ

համարները եւ նոյն գլխոյն նախորդ համարները
կը նկարագրեն այս տխուր կեանքը, որ ունե-
ցաւ լաւ սկզբնաւորութիւն ու ընտիր կարե-
ւորութիւններ, բայց ողորմելի վախճան մը:
Դասին բարոյականը պարզ է -- մեղքի հետ խա-
ղալուն վտանգաւորութիւնը եւ այն ձախողան-
քը, որու կ'ենթարկուին անոնք որ անձի կը
ծառայեն եւ ոչ Աստուծոյ:

ԴԵՌԱՅԱՍՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

ԱՌԻԻԾԻՆ ԲԵՐՆԷՆ

Թէ՛ կառավարիչը եւ թէ՛ անոր օգնականը,
Ֆլամինիուս, հասկցան որ վերջ մը գրուելու
էր այս ապստամբութեանց, եթէ ոչ՝ մինչեւ
Հռովմ գանգատ պիտի երթար իրենց դէմ: Գի-
տէին թէ ժողովուրդը հանդարտեցնելու միակ
կերպը Քրիստոնեաներուն դէմ հալածանք հա-
նելն էր: Այս հասկցողութիւնը կամաց կամաց
որոշման փոխուեցաւ, եւ վերջապէս օր մը կա-
ռավարիչը հրաման քաւ ձերբակալել երեք
մարդիկ որ աստուածներուն դէմ նախատալից
լեզու գործածէր էին: Ֆլամինիուսի սիրտը մեծ
գոգի մէջ էր, վասն զի վայրկեանէ վայրկեան
կրնար պատահիլ որ մատնիլ մը երթար եւ իր
կինը կամ Սիսիտոնիան ամբաստանէր:

Ֆլավիա հիւրանոց իջնելուն պէս հասկցաւ
թէ բան մը կար. տղաքը սենեակէն դուրս հա-
նել տուաւ, եւ, «Խնչ կայ, արդեօք Կղոդիոս
Բուֆիոսէն լճէր մը առիւր», հարցուց:

«Ոչ. տակաւին Հռովմի սուրհանդակը չե-
կաւ. այս միջոցիս կայսրը միմիայն պատերազ-
մովը զբաղած է:»

«Ի՞նչըր գացեր բանակին գլուխը անցիւր է,»
հարցաքննեց Ֆլավիա՝ ջանալով Ֆլամինիուսի
բերնէն տեղեկութիւն մը առնել պատահածին
վրայ:

«Ո՛չ, իր խորթ եղբօրը յանձնած է ամէն
բան:»

«Ուրեմն ինչո՞ւ այդպէս տխուր ես, սիրե-

լիս,» ըսաւ Ֆլավիա, «պատերազմի դադարձն է որ վրադ գէշ աղղեց:» Ֆլամինիոս շոյեց Ֆլավիայի մետաքսանման մագի հիւսքերը ու անոր փափուկ, քաղցր, տոգոյն երեսը, ու ըսաւ,

«Ի՞նչ կ'ըսես, եթէ ըսեմ թէ, դուն եւ քեզի նմանները պատճառ եղան այս պատերազմին:» Տիկինը իր աչքերը խոշոր խոշոր բացաւ:

«Ես ի՞նչ կրնամ ըրած ըլլալ պատերազմ պատճառելու համար:»

«Ձեռ գիտեր, Ֆլավիա, թէ խուժանը երէկ նորէն ի՞նչ կը պոռչտար:»

«Օ՛հ, Ֆլամինիոս, նորէն խռովութիւնն ելաւ,» հարցուց Ֆլավիա դող ելած:

«Խռովութիւնն պիտի ելլէր, եթէ կասաւաւրիչը չխոստանար պատժել տալ աստուածներուն դէմ խօսողները, եւ այդպէսով չհանդարացունէր զանոնք:»

«Քրիստոնեաները պիտի հալածուին նորէն,» փսփսաց Ֆլավիա ցաւագին:

«Ստիպուած են կա՛մ Արտեմիսի զո՛հ մատուցանել, եւ կամ բանտարկուիլ եւ իրենց ստացուածքէն զրկուիլ,» պատասխանեց Ֆլամինիոս: Խեղճ կինը հասկցաւ Ֆլամինիոսի մտքէն անցածը. բայց ի՞նչպէս կրնար խօսք տալ որ այդպէս ինք դժբաղդութիւն մը չպիտի բերէր իր ընտանեաց գլխուն, եթէ այդպիսի խոստումով մը պիտի ստիպուէր ուրանալ իր Տէրը: Դուռը խոնարհեցուց եւ արցունքները թափեցան գետնի մարմարիոնին վրայ: Լուռ մնացին: Վերջապէս Ֆլամինիոս ըսաւ,

«Ֆլավիա, գիտես թէ ի՞նչ կը խորհիմ այս նիւթին մասին. բայց խոստացեր եմ հաւատքիդ արգելք չդնել, եւ խոստումն պիտի պահեմ:» Ֆլավիա գիտէր թէ Ֆլամինիոս երբ անգամ մը խոստում մը տար, պայմանադրէ մը աւելի խըստիւ կը պահէր զայն:

«Ա՛խ, Ֆլամինիոս,» հառաչեց Ֆլավիա, «եթէ դուն ալ մեզմէ ըլլայիր, այն պահին ուրախութեամբ բանտ, նոյն իսկ մահուան, կ'երթայի, բայց հալածանքին դառնութիւնը հոն իսկ է որ մեզ, այդ ու կին, իրարմէ կը զատէ. այս է որ սրտիս կուտայ դաշոյնի անգութ հարուած մը:» Ամուսինը լուռ մնաց. քիչ վերջը հարցուց,

«Լաւ ուրեմն, ըսէ ինձ, ի՞նչ կ'ուզես որ

պատասխանեմ, եթէ յանկարծ ինձմէ պահանջուի որ դուն ալ աստուածներուն զո՛հ մատուցանես:»

«Ֆլամինիոս, գիտ ինձի, ազատէ զիս,» աղաչեց Ֆլավիա. ամուսինը բռնեց զանիկա որ չիյնայ, քանզի խեղճը ինքզինքէն ելեր էր:

«Ես չեմ հալածանքին հեղինակը,» ըսաւ ան, «քանի որ սկսաւ, չեմ կրնար քեզ ազատել, եթէ ամբաստանուիս. դուն որոշէ, սիրելիս:»

«Ձեմ կրնար ուրանալ Տէրս որ զիս իր արիւնովը ծախու առաւ,» պատասխանեց Ֆլավիա դողդոջուն ձայնով:

«Այս է վերջին պատասխանդ,» ու Ֆլամինիոս ջանաց իր ցաւը զսպել ու անվրդով երեւնալ:

«Այո, ուրիշ բան չեմ կարող ըսել. չե՞ս հասկնար, Ֆլամինիոս,» յուզումէն գրեթէ կը պոռար Ֆլավիա, այնպէս որ Ֆլամինիոս վախնալով որ իրենց խօսակցութիւնը լսող կ'ըլլայ, գրկեց զայն եւ վեր իր սենեակը տարաւ, քիչ մը սպասեց որ հանդարտի, եւ յետոյ ըսաւ,

«Հիմա ինձի մօտիկ ըրէ, թէ՛ Սիսիտոնայի եւ թէ՛ իմ սիրոյս համար մեծապէս զգոյշ ըլլաւ ես թէ ո՛ւր կ'երթաս եւ ի՞նչ կ'ընես. այսպէսով կրնայ ըլլալ որ չես համբաւատանուիս, և փոթորիկը անցնի, ու քանի որ ես ալ աստուածներուն ջերմ հաւատացեալ մը ճանչցուած եմ, կարելի է խնդրել կը գոցուի:»

«Եթէ դուն ալ իրական Աստուծոյ հաւատացող մը ըլլայիր,» կրկնեց Ֆլավիա եռանդաւոր:

«Անօգուտ փափաք,» ըսաւ Ֆլամինիոս սրտնեղած:

«Բայց աղօթքներս անօգուտ չեն,» ըսաւ Ֆլավիա մեղմիւ:

«Եթէ աղօթքներդ ոյժ մը ունենային, արդիւնք մը կ'ունենային. ես Սիսիտոնայի պէս մեր աստուածներէն դժգոհած չեմ, ընդհակառակը:» ու Ֆլամինիոս խօսակցութեան նիւթը փոխեց տան վերաբերեալ մի քանի հարցումներ ընելով, վասն զի Ֆլավիա տունը անձամբ ինք կը կառավարէր, բան մը՝ որ այն ատենները շատ քիչ տիկիներ կ'ընէին: Ամուսնոյն երթալէն վերջ Ֆլավիա երկար ատեն մնաց իր խորհուրդներուն մէջ թաղուած. երկար աղօթեց

որ այս աղէտը իրենց գլխէն անցնէր, գոնէ ամուսնոյն սիրոյն համար: Յետոյ մտածեց թէ իրենց, այսինքն եկեղեցւոյն բարեկեցիկ անդամներուն, վրայ պիտի ծանրանար հալածանքին պատճառաւ անօգնական մնացող ընտանիքներուն հոգը. այս եղեր էր Եփեսոսի նախկին հովիւին, «Սիրոյ Առաքեալին», խրատը: Փլավիա ելաւ, ու քրոջը սենեակը երթալ պատրաստուելու պահուն, մտաբերեց Եփեսոսի իր բարեկամներուն պատմածները Սբ. Յովհաննու մասին, թէ ինչպէս պատկառելի Առաքեալը պատգարակով կ'անցնէր փողոցներէն, եւ երբ ժողովուրդը անոր շուրջը կը ժողվուէր, ան իր սովորական օրհնութիւնը կու տար անոնց, «Որդեակներս, մէկզմէկ սիրեցէք», ըսելով, եւ թէ ինչպէս յանկարծ ամբաստանուելով Պատմոս աքսորուեր էր, եւ երկար ժամանակ վերջը կայսրը մեռեր էր, եւ ան վերագարձեր էր իր հօտին ու շատ տարիներ ապրեր անոնց հետ:

ԳԼՈՒԽ ԺԱ.

Զմիւռնիոյ մէջ

Պղոտիոս այգեպանը սիրով ընդունուեցաւ Զմիւռնիոյ Քրիստոնեայ եղբայրներէն: Այն ատենները սիրոյ կապը շատ զօրաւոր էր անոնց միջեւ, եւ անով ազդի եւ լեզուի տարբերութիւնները կ'ոչնչանային: Պողիկարպոս, տեղւոյն Քրիստոնէից հովիւը, եկաւ տեղեկութիւն տանել Հռոմի եկեղեցւոյն վրայով, եւ վերջն ալ Պղոտիոսը յանձնարարեց հարուստի մը՝ որ քաղաքէն դուրս քանի մը այգիներ ունէր:

Զմիւռնիոյ մէջ Բնութիւնն էր որ աստուածացուած էր ժողովրդեան կողմէ Բագոս եւ Ռէա անուններուն տակ: Այս միջոցիս Բագոսի տարեկան հանգէսները վերջանալու վրայ էին: Մինչ Պղոտիոս ու ընտանիքը այգիները աչքէ անցընել կ'երթային՝ ընկերակցութեամբ Գերմանիկոս անուն Զմիւռնիացի երիտասարդի մը որ կու գար իրենց ճամբայ ցուցնելու, կը դիտէին որ ամէն իրենց դիմաց ելլողը գինովութեանէն դուրսեցող մէջ էր: Պղոտիոս տեսածէն զգուած՝ դարձաւ ընկերոջն ու ըսաւ,

«Մինչեւ ե՞րբ պիտի շարունակէ այս խայտառակութիւնը, ե՞րբ պիտի վերնայ Բագոսի անունը:» Բարեբաղդաբար Պղոտիոս Հատինե-

րէն խօսեցաւ: Զմիւռնիոյ մէջ բնակիչներուն Յունախօս ըլլալուն պատճառաւ, քիչ հաւանականութիւն կար որ անոր ըսածը հասկցուէր: Գերմանիկոս սարսափած շուրջը նայեցաւ, եւ կարծեց որ ըսեալ խօսքը հասկցող եղեր էր, վասն զի ճիշդ այդ միջոցին խումբ մը գինովներ շրջապատեցին Հռովմայեցիներու փոքրիկ խումբը եւ սկսան պարել՝ իրենց ծաղիկ պսակները օդին մէջ տարուբերելով, այնպէս որ Պղոտիոսի աղեկը վախէն սկսաւ լալ պոռալ, եւ Յուլիանէ ալ շատ վախցաւ: Վերջապէս փողոցին ուրիշ մէկ կողմը տեղի ունեցաւ պատահար մը որ գինովներուն ուշադրութիւնը այն կողմը դարձուց, եւ անոնք դէպի հոն վազեցին՝ թողով որ Քրիստոնեաները իրենց ճամբան շարունակեն: Թէեւ Պղոտիոս յուսացեր էր այգիներու մասին գաղափար մը կազմել, սակայն երբ հոն հասան յուսախար եղան, վասն զի որթերուն վրայ տերեւ մը իսկ չէր մնացեր, քանի որ ճիշդ այդ այգիներուն մէջ թագադրեր էին Բագոսի քրոմայեալը:

«Ի՜նչ պսակում», բացազանչեց Պղոտիոս, «մինչ ձեր եպիսկոպոսին ալ պսակ մը խոստացուած է Տէրոջմէ՛ Սբ. Յովհաննու բերնով, անանկ չէ՞. կենաց պսակ մը:»

«Ուրախ եմ որ Հռովմի Քրիստոնեաները լսեր են մեր սիրեցեալ առաջնորդին մասին», ըսաւ Գերմանիկոս, «բարդաբու Սբ. Յովհաննու արժանի աշակերտ մ'է. բայց այդ պսակի խնդիրը մէկ կողմ թողունք, մեզի համար տխուր նիւթ մ'է այդ, վասն զի Պողիկարպոս ինքն այդ խօսքին սա մեկնութիւնը կու տայ թէ պսակ ըսելով՝ Տէրը մարտիրոսութեան պսակ ըսել ուղած է:» Պղոտիոս գոյնը նետեց:

«Ի՜նչ, ուրեմն, հո՞ս ալ Քրիստոնեաները կը հալածուին:»

«Անշուշտ կը հալածուին», պատասխանեց Գերմանիկոս. «Եւ պատճառն այն է որ մենք իրենց խայտառակութեանց մասնակից չենք ըլլար:»

«Իսկ Հռովմի մէջ զմեզ կ'ամբաստանեն թէ մեր ժողովները իրենց հաւաքումներէն շատ աւելի անբարոյական են, եւ թէ մեր Սիրոյ Խնջոյները իրենց Եղիսեան գաղտնիքներէն աւելի անամօթ են եղեր, քանի որ մկրտուածներէն զատ ուրիշ մարդու թոյլ չենք տարներ կայ ըլլալ:»

«Իրենք ալ իրենց գաղտնի պաշտամանց միայն խորհուրդներուն տեղեակ եղողները կ'ընդունին, ինչո՞ւ մեզի բան կ'ըսեն: Բազումսի առաջ անանկ սոսկալի բաներ կ'ընեն որ կը վախնանք իրենց քովն անգամ երթալու: միայն ասանկով մաքուր մնացած ենք, թէեւ աղքատ ենք:»

«Այո,» հառաչեց Պղոտիոս, «եւ ի՞նչ դժուար է մաքուր մնալ մէկու մը համար որ ատենօք միւսներուն կեանքը սիրած ու ապրած է:» Գերմանիկոս ապշած մնաց:

«Միթէ կարելի՞ բան է որ մարդ այդպիսի զեղխ ու ամօթալի կեանք մը սիրէ:» Պղոտիոս ձեռքը երիտասարդին ուսին վրայ դնելով՝ միզմիւ հարցուց:

«Քու ծնողքդ քեզմէ առաջ Քրիստոնեայ եղած են:»

«Այո, մայրս Սբ. Յովհաննու քարոզները լսած է, իսկ հայրս տալաւին Հոովմէն չմեկնած Քրիստոնեայ է եղեր:»

«Ուրեմն փառք տուր Աստուծոյ որ մանկութենէդ զի՛նքը պաշտել ու սիրել սորվեր ես, վասն զի չես կրնար երեւակայել թէ ո՞րքան դժուար բան է մարդու մը համար իր կեանքին կէսը մեղանչելով ապրելէ վերջ՝ դառնալ և ջանալ մաքուր կեանք մը ապրիլ: Գէշ սովորութիւնները մէկ կողմ դնելը դիւրին բան չէ, միայն Աստուծոյ շնորհքովը կրնան յաղթուիլ անոնք, եւ մինչեւ վերջն ալ մարդ ստիպուած է մաքառիլ անոնց դէմ:»

(12)

ՉԻՆԱՍՏԱՆԷ ՆԱՄԱԿ ՄԸ

Հետեւեալ նամակը, որ ուղղուած է Կ.պոլսոյ Միջագային երիտ. Քրիստ. Ընկերակցութեան քարտուղարին, կը հրատարակուի իր շահեկան պ սրունակութեան համար:

Խմբ. Աւետ. Ի

Սիրելի բարեկամ,

Մենք Սեպտեմբերի մէջտեղերը սկսանք Թիէնցիին մէջ աւետարանչական ժողովներու այն շարքը որ Չինաստանի տասնըչորս քաղաքներուն մէջ տեղի պիտի ունենայ: Առաջին զիշերը մեծ ժողովարարն էր Գաղիքը այժմու ելեկտրաշարժ թրամուէյով, որ կ'անցնի քաղաքին

նախկին պարսպին տեղին վրայէն, ուր մօտաւոր անցեալի մը մէջ, 1900ին, Թիէնցիինի պաշարման ատեն, Չինացիք կոռեցան արգելելու համար մուտքը «օտար սատանային», եւ անոր ատելի քաղաքակրթութեան եւ կրօնքին: Երբ ժողովարարն հասանք, երկու հազար ուսանողներ գտանք որոնք ամէն մէկ նստարան զրաւած էին, եւ իմացանք որ քանի մը հարիւր հոգի տեղ չգտնելով ետ դարձիւ էին: Բաց ի ուսանողներու համար եղած օրական ժողովներէն, մասնաւոր ժողով մը եղաւ իբր քսան հաստատութիւններէ իբր 1,500 զարոյցական տղաց համար, մինչ 1,800 առեւտրականներ ներկայ գտնուեցան, մասնաւորապէս վաճառականներ եւ առաջաւորներ: Ժողովներ եղան նաեւ ուսանողուհիներու համար: Վերջին օրը աւելի քան հազար անձեր բաղձանք յայտնեցին Աստուածաշունչի կարգերուն միանալու, ուսումնասիրելու համար չորս Աւետարանները եւ անկեղծօրէն քննելու համար Քրիստոնէութիւնը: Անցեալ տարի, այս քաղաքին ժողովներէն ետքը, հինգ հարիւր կոմիւնիկան ուսանողներ Սուրբ Գրոց ուսման համար կազմուած կարգերուն մէջ մտան: Սուրբ Գրոց կարգեր արդէն հաստատուած էին Թիէնցիինի տասնըչորս կառավարական գոլէճներուն եւ բարձրագոյն հաստատութիւններուն իւրաքանչիւրին մէջ, եւ այս ուսանողներէն աւելի քան երկու հարիւրը ընդունուեցան եկեղեցիներէ, թէ՛ մկրտուելով եւ թէ՛ չորհանգութեան վիճակի մէջ գրուելով:

Յաջորդ շաբաթը շատ ժողովներ տեղի ունեցան Փէքինի, այդ հին պահպանողական քաղաքին մէջ: Կը խոստովանիմ թէ այդ քաղաքը մտայ ընկճուած սրտով, «տկարութիւնով ու վախով եւ շատ դողով:» Մեծ եւ արգիւնաւոր դուռ մը բացուեցաւ մեզի, բայց շատ հակառակորդներ կային: Ինքզինքնիս ազօթքի տուինք, եւ Աստուած զարմանալի կերպով պատասխանեց մեզի: Չինական Հանրապետութեան նախագահ Եուան Շի Քայ ընդունեց մեզ եւ խորին շահագրգռութիւն յայտնեց հանդէպ ժողովներուն: Նախագահը առատաձեռնութեամբ կ'օգնէ մեր գործին ամէն տարի: Հանրապետութեան փոխ-նախագահը, զօրավար Լի Եուան Հունկ, զոր ճանչցած էի անցեալ տարի Ուուչանքի մէջ, իբրեւ կառավարիչ մեզի յատուկ ճաշ մը տուաւ եւ մեզմէ խնդրեց ուղերձ մը

խօսիլ իր ընտանիքին եւ հիւրերուն առջեւ : Կարող եղանք անոնց ներկայացնել Քրիստոնէութիւնը իրրեւ Չինաստանի յոյսը : Փոխ-նախագահը յուզեալ զգացումներով պատասխանեց, եւ խոստացաւ մեր միջոցով պատգամագիր մը ղրկել Չինաստանի ուսանողներուն : Պաշտօնական անձնակազմութեանց եւ ուսանողներուն համակրական եւ սիրալիր գործակցութիւնը աչքի գարնող հակադրութիւն մըն էր Աւետարանին հանդէպ անոնց դիրքին՝ 1900ի արիւնշալից հալածանքին ժամանակը : Ներքին գործերու նախարարութիւնը ինքնաբերաբար մեղի ընդարձակ տաղաւարի մը տեղ շնորհեց Աւետարանչական ժողովներու համար, նոյն իսկ Արգելիւթ Բաղաքին մէջ : Այս տաղաւարը ձիւղ կայսերական պալատին դիմացն է, ուր այսօր կը բնակի փոքրիկ մանուկ կայսրը, որ հրաժարեցաւ Մանչուներու գահէն, եւ ուր այրի կայսրուհին կ'իշխէր երկաթի ձեռքով մը այս Արգելեալ Բաղաքէն եւ կը վարէր Կոմամարտիկներու խռովութիւնը մինչեւ անոր ահաւելի վախճանը : Պատմութեան մէջ առաջին անգամն էր այս որ Քրիստոնէական ժողովներ կը թոյլատրուէին այս նուիրական սահմաններուն մէջ : Նախարարի թելադրեց որ այս տաղաւարը կանգնենք այն սրբազան սեղանին քովիկը, ուր կայսր տարին անգամ մը կ'երկրպագէր «երկրին Հոգիներուն» : Մե՛ն նշանակութիւն մը կը թուի ունենալ սա իրողութիւնը թէ այն տեղին մօտ, ուր կայսրը կ'աղօթէր «Անձանթ Աստուծոյ» մը իր ժողովուրդին առատ հոնձքերու համար, մենք կ'ունենանք անդին արասնութիւնը զԱստուած իրրեւ Հայր եւ զՅիսուս Քրիստոս իբրեւ Փրկիչ հրատարակել Չինաստանի եւ անոնց առաջնորդներուն ներկայութեանը՝ այս մեծ հոգեւոր հունձքին սկզբնաւորութեան ատենը : Մինչ Ներքին գործերու նախարար կու տար մեղի այս տեղը, Պատերազմական Նախարարն ալ շնորհեց երկու հարիւր վրաններ, տաղաւարը անձրեւէ պահպանելու համար : Կըրթական նախարարը կէս օր արձակուրդ շնորհեց Փէքինի կառավարական բոլոր ուսանողներուն, որպէս զի անոնք կարող ըլլային ներկայ գրանուիլ բացման ժողովին : Արտաքին գործոց նախարարը իր ներկայացուցիչը ղրկեց ժողովին :

Ժողովներու շարքին առաջին օրը չորս հազար ուսանողներ խանութեան սրահը եւ ունկնդ-

րեցին եռանդուն ուշադրութեամբ : Գրեթէ ամէն պարբերութիւն ընդմիջեցին յօգումնալից ծափահարութեամբ : Այսու ամենայնիւ երբ խիստ խօսուեցաւ բարոյական խնդիրներու վրայ, երկրորդ օրը ունկնդիրներուն թիւը երեք հազարէն քիչ մը պակասի իջաւ : Այդ օրը խօսեցանք այն մեղքերուն վրայ որոնք կը կործանեն Չինաստանի անհատական եւ ազգային կեանքը : Երրորդ գիշերը ժամէ մը աւելի խօսեցանք Յիսուս Քրիստոսի, Չինաստանի միակ Յոյսին, վրայ : Աւելի քան հազար մարդիկ ստորագրեցին քարտեր, իրրեւ թեկնածու, միանալու քաղաքին մէջի աւելի քան քսան Գոլէճներուն Սուրբ Գրոց կարգերուն : Հետեւեալ օրը դպրոցական 1,500 աղոց մէկ ժողովին մէջ իբր 500 տղաք եւս յայտնեցին Սուրբ Գրոց կարգերուն միանալու իրենց փափաքը : Ժողով մը եւս եղաւ քաղաքին մէկ ուրիշ մասին մէջ, ուր ներկայ էին 1,700 առաջաւոր քաղաքացիներ եւ առեւտրականներ, եւ առեւտրական Սենեակը հաղորդեց որ իրենց համար աթոռներ պահուին այս ժողովին մէջ : Այս մարդոց 350ը Սուրբ Գրոց կարգի մը միանալու փափաք յայտնեցին : Թէեւ չաքաթ մը առաջ քսան հազար մարդիկ ներկայ գտնուած էին Փրոֆէսոր Բոպըրթսնի գիտաւսն բանախօսութիւններուն, ասոնցմէ հարիւրաւոր զիմովներու չարուեցաւ սոմալ Աւետարանական ժողովներու համար, եւ միայն ուսանողներու եւ պաշտօնական անձանց ընտրեալ բաղմութիւն մը ներս առնուեցաւ : Ընդ ամենայն աւելի քան 2,000 անձեր Սուրբ Գրոց կարգերուն մէջ մտնելու փափաք յայտնեցին : Անցեալ տարի մինչ շատ աւելի նուազ պատրաստութիւն կար, 500 ոչ-Քրիստոնեաներ կը գտնուէին Սուրբ Գրոց կարգերուն մէջ, եւ ասոնցմէ աւելի քան 150 անձինք եկեղեցիներն ընդունուեցան : Բայց այս տարի անցեալ տարուանէն շատ աւելի մեծ պիտի ըլլայ եկեղեցի մտնողներուն թիւը : Չինաստանի պաշտօնական անձերու եւ յիշարներու վերաբերումը հանդէպ Քրիստոնէութեան շատ ուշագրաւ էր Փէքինի նման քաղաքի մը համար, որ երկար ժամանակէ հետէ Չինաստանի ամէնէն պահպանողական կեդրոնն եղած է : Քրիստոնէութեան հետամուտ եղող անձերու համար գումարուած ժողովի մը մէջ, ուր կ'ենթադրուէր թէ ներկայ էին Քրիստոնէական կեանքով ապրելու մասին որոշման

կէտի մը մօտ եկող անձեր, ճանչցայ նախկին կառավարիչ մը, երկու զօրավարներ, Նախագահին անձնական մէկ քարտուղարը, Չինաստանի ազգային դրամատան անօրէնը, երեւելի պաշտօնական անձինք, դեռատի ոչ-Քրիստոնեայ մարդասէր մը, որ այս տարի 12,000 տոլար տուած է Քրիստոնէական գործի, եւ որ քանի մը ուսանողներու ձրի դաստիարակութեան կը նպաստէ, եւ քաղաքին մէջ հարկւրաւորներու Սուրբ Գիրք կը ցրուէ: Իմ թարգմանս մօտեցնելով մէջ դարձի եկած երիտասարդ մըն է: Անոր հայրը չորս գաւառներու կառավարիչ էր, անոր մօրեղբայրը, հոչակաւոր Մարքիզ Յուն, Չինական դեսպանը Անգղիա եւ Ռուսիա, անոր մեծ հայրը, Չինաստանի մեծագոյն դիւանաւ գէտը, Յէնկ Քուօ Ֆան է: Թէեւ նորադարձ մըն է, սակայն Քրիստոսի քաջ մէկ վկան եղած է: Այս փոքր խումբին մէջ պաշտօնական դիրքի տէր երեք երեւելի մարդիկ կը գտնուէին, որոնք ամէն ալ մկրտուած եւ եռանդուն Քրիստոնեայ աշխատաւորներ եղած էին տարուան միջոցին: Հաւանօրէն աշխարհի մէջ չգտնուիր ուրիշ երկիր մը որու պաշտօնական անձինք այսպէս մօտ եղած ըլլան Քրիստոնէութեան ինչպէս Չինաստանի մէջ:

Տասնըչորս հազարէն գատ որոնք Փէքին գումարուած Աւետարանական ժողովներուն ներկայ գտնուեցան, Աւետարանի պատգամը հաղորդուեցաւ հազարաւոր ընթերցողներու, ձեռամբ քաղաքին տասներկու Չինական թերթերու, որոնք հրատարակեցին բանախօսութիւններուն տեղեկագիրները, եւ որոնցմէ շատեր կը շարունակեն յօդուածներու շարք մը հրատարակել Քրիստոնէութեան վրայ: Չինաստանի աւելի քան հարիւր լրագիրներ արդէն կը գործակցին Քրիստոնէական սոյն շարժման:

Երկու հարիւր Չին Քրիստոնեայ երիտասարդներ իրրու ուսուցիչներ կը թուած են Սուրբ Գրոց կարգերուն առաջնորդելու, եւ այս ժողովներուն արդիւնքները պահպանելու եւ շարունակելու նպատակաւ: Քաղաքին տասներկու մասերուն մէջ քարոզութեան կայաններ հաստատուեցան, եւ կիրակի իրիկուսան մասնաւոր ժողովներ սարքուեցան Քրիստոնէութեան հետամուտ եղողներուն համար, որպէս զի կարելի ըլլայ զանոնք եկեղեցիներուն հետ յարաբերութեան մէջ պահել. եւ

քաղաքին բոլոր Քրիստոնէական ոյժերը միացած են շքեղապէս նպաստելու համար այս ժողովներուն, որոնք կը գումարուին քաղաքին բոլոր եկեղեցիներուն խնամքին ներքեւ: Իբր հարիւր գործիչներ, Չինացի եւ օտարազգի, որոնք կը բաղկանային յրջակայ հինգ նահանգներու առաքելութեանց ներկայացուցիչներէն, ներկայ կը գտնուէին ժողովներուն մէջ, պատրաստուելու համար նմանօրինակ Աւետարանական ժողովներ վարելու Չինաստանի ուրիշ մասերուն մէջ: Լաւ կազմակերպուած մարմին մը, թախանձագին աղօթքով զօրացած, ստանձնած է Քրիստոնէութեան հետամուտ եղողներուն վրայ հսկելու գործը: Ժամանակի անձկութեան պատճառով ստիպուեցանք մերժել այլեւայլ ոչ-Քրիստոնեայ Գոլէճներու մէջ խօսելու հրաւերներ, բայց մեկնեցանք քաղաքէն առ Աստուած երախտագիտութեամբ լեցուն սիրտերով, մեր տկար հաւատքներուն շնորհուած այսպիսի պատասխաններու համար, որոնց արժանի չէինք:

Մեր ճամբորդութեան ծրագիրը մեզի թոյլ տուաւ կէս օր միայն մնալ Փաթթինկ Ֆու, ուր իմ զաւրնկերս, Հորէյս Փիթքին, մարտիրոսացաւ 1900ին: Անակնկալ զուգադիպութեամբ մը նոյն իսկ Կոմիտէկոսի ծննդեան օրը հասանք, ամէնէն աննպաստ օրը, ուսանողներու բամբուլութիւն մը տեսնելու համար: Հակառակ բոլոր խոչընդոտներու հինգ ժողովներ ունեցանք կէս օրէն ետեւ, եւ այս պահպանողական քաղաքէն հինգ հարիւր ոչ-Քրիստոնեայ ուսանողներ եւ առաջաւոր մարդիկ փափաք յայտնեցին Սուրբ Գրոց կարգերուն միանալու: Անգամ մըն ալ այդ բաղմադրազ օրուան իրիկունը կայնեցայ Հորէյս Փիթքինի շիրիմին քով այն լոկի գերեզմանատան մէջ, ուր ինկան մարտիրոսները: Վերջապէս անոր երազները կը ճշմարտին, ու «Թէեւ մեռաւ, տակաւին կը խօսի»: Մարտիրոսներուն արիւնը նորէն եղած է եկեղեցիին սերմը, եւ Չինաստան այսօր, զգաստացած, յանդիմանուած, բաց մտքով կը դարձնէ իր ուշադրութիւնը Քրիստոսի խօսքին:

Կը գրեմ կառաչարին վրայ մինչ մեր ճամբան կը սուրանք զէպի հեռաւոր Հունանը, ուր կ'ալկակալենք աւելի մեծ գործունէութիւն մը ունենալ աւետարանելու, գաւառի մը մէջ, որու համար Փիթքին ու ես սովոր էինք աղօթել միասին, եւ որ այդ ատեն չունէր միակ

միսինսար մը կամ Գրատոնեայ գործիչ մը :
Ստուգիւ անցած չեն հրաշքի օրերը , եւ մենք
« ասոնցմէ աւելի մեծ լսանք պիտի տեսնենք » :

Եանկըզ գետին վրայ Յոյժ անկեղծօրէն Զերդ
Հոկտ. 1, 1915 Կ. ՇԵՐՈՒՏ ԷՏԻ

ՄՈՎՍԷՍ ԽՈՐԵՆԱՅԻ

ՓՐՈՖ. ՏՈՔՅ. ՊԱՋԻԼ ԽԱՆ

Պարսից Գեապանասան Բժեկապէս

(Շար. Ասխորդ թիւէն եւ վերջ)

Խորենացիի պատմութեան մեծ հմայքը ու պակասը միեւնոյն պատճառին կը պարտինք : Աղեքսանդրեան Յունական դպրոցի աշակերտ մըն էր , յարգող Եւկլիդէսի տրամաբանութեան , չափերու նուիրականութեան , բառերու չափաւորութեան եւ իմաստի ճշգումին . սակայն իր յունասիրութեամբ պատշաճ կարեւորութիւն չտուաւ Պարսկական , Ասորական եւ յաւիտեայ Լատինական աղբիւրներուն : Երբ ուրիշ ազգերու հեղինակներէ կը խօսի , անոնց Յունարէն թարգմանութիւնն է որ մէջտեղ կը քաշէ . բնագիրներու հետ չիօմ չունի : Հայաստանի հետ ուղղակի գործ ունէին ինչ Պարսիկները՝ որոնցմէ մատենաներ չունինք , եւ Հռոմայեցիք որոնք յոյժ կարեւոր օրագրութիւններ պահեցին : Ասոնցմէ էր որ յետոյ Տակիտոս , Ապպիան , Կիկերոն , Մեմֆոն , Սալուստիոս , Vitæ Imperatorumի պատմագիրները կարեւոր գործեր կազմեցին : Հայ պատմութեան իսկական վերակազմողները անոնք պիտի ըլլան , որ ազգային աղբիւրները յարգելով հանդերձ արտաքին գրողներէ ալ օգտուին : Բասամշեանի , Տքղ . Ասատուրեանի , N. Dolensի եւ A. Khatchի նոր յարգարած պատմութիւնները անյարիր են , միութեան կապ մը չունին իրենց հատուածներուն մէջ եւ դրիթէ անընթեռնի գիրքեր են , բաւելներ՝ ուր մըտնողը ելքի մը ճամբայ չի տեսներ իր առջեւ : Խորենացին իր « Երամարելու՝ կարգադրելու » հնարքով յաջողեր է՝ եթէ անձիշտ՝ դէթ ճշմարտաման միութիւն մը զուրա բերել հոն ուր իրօք միութիւն մը չկայ , վասն զի Հայոց պատմութիւնը կտորներ է այն անընդհատ մաքառումներուն որոնք շարունակեցան մեր շուրջ եւ մեր երկրի մէջ քանի մը կայսրութեանց դարաւոր

պատմութեան մէջ : Հայ պատմագիրները ընդհանուր տիեզերական՝ իմքիւրիեղ խնդիրներէ անջատեցին մեր երկիրը եւ մեզ համար անկախ ազգային թագաւորներու հարստութիւններ կարգադրեցին առանց ըմբռնելու կամ ըմբռնել տալու թէ անոնք ընդհանուր պատմութեան հատարակի սեղանին վրայ անշան քարոսկրեր էին եւ հոսկէ հոն կը փոխադրուէին Ասորաստանէ , Պարսկաստանէ , Հռոմէ եւ վերջերը Բիւզանդիոնէ վարպետներու հրահանգներով :

Հռոմէական զօրավարները ստէպ մտան մեր երկրի մէջ հարաւէն , հիւսիսէն , Կիլիկիայէն , յաճախ անցան բանակներու հետ մինչեւ Արտաշատ եւ ուրիշ մայրաքաղաքներ եւ առաջինը հրդեհեցին : Խորենացին Լատին պատմագիրքերուն երեք չնայեցաւ , այս պատճառաւ է որ իր հատորին մէջ այնքան չեղումներ կան պատմական իրողութիւններէ . ամէն ինչ ստախօս Յոյներու աչքերով դիտեց եւ անոնց հետ մոլորեցաւ : 72 . 8 . Խան բառը կայ : Յայտնի է որ հոս հանգոյցէ հանգոյց ձիով փախուստի նկարագրութիւն մը ունինք՝ այն ձեւով որ այսօր ալ Պարսիկ մեծամեծները կը փախչին մայրաքաղաքէն մինչեւ երկրի սահմաններ քանի մը օրուան մէջ : Բարեկամներու միջոցաւ պատրաստ ձիեր կը գտնեն եւ կայարանէ կայարան սրբնթաց կ'արշաւեն : Խան բառը տակաւին կենդանի է « չափառ խանէ » ի (خاں چاڭ) մէջ , որ ձիերու կայարան ըսել է : Խորենացին « քաջնթթագիկ » ունի չափառով ճամբորդողի համար : Խաքան Չինաստանի Խաղանն է եւ խանի թագարական բնաձեւը :

Էջ 316 . առդ երկու . « Եւ հիւանդացեալ անդ մաշարական (*) ախաւք՝ ջերանի հիւծմամբ եւ մեռանի » : Արդեօք միջարայալիսն չէ՞ր այս բառը զոր յետագայ օրինակողները Հայացուցին ա-

(*) Միսիթար Հերացի Զեռմոց միսիթարուրիւն գործին մէջ , 1184 , կը գտնենք , « վասն ստածման եւ բժշկութեան այն ջերմանն որ յետ այտոցին լինի՝ զոր մաշարայ կոչեն եւ հոռոմ — Ռուստուպէլ ասէ . » եւ դարձեալ , « Ապա թէ այս ջերմն հետ այտոցին լինի որ մաշարայ կոչի » էջ 72 , Հերացին մաշարան՝ պաղ պաղարի , cold abcess , abcess froidի կը կապակցէր . իսկ յետինք մաշարայալիսն ըսելով հիւծախտ հասկցան , չգիտենք թէ արդեօք Հերացին առաջ ալ սոյն բառը մեր Բժշկարաններու մէջ կա՞ր թէ ոչ : Մաշարայ Արարական կը հոտի , թէ եւ սովորական այգալիս բառ մը չունինք , մեզ ծանօթ բառացուցակներուն մէջ :

աւանց անոր կամ ասոր իմաստը հասկնալու: Էջ 325. «Յայնմ ժամանակի շարժմանց անազնից և հրկիզութեան եղեալ ի Բիւզանդիոն» ուրեմն ճիշտ մեր տեսած Պոլիսն էր Արկադի ասուն իսկ, հրդեհի եւ գետնաշարժի կեղերն մը:

309. Թիւղոս կղզի ուկիրանու «ultima thules»ն է: Կիներու շատախօսութիւնը կ'որակէ «անդուն բերան» ու (224. 13). յանդուկները երեսաւոր են, Պարսից Փօռ ուռ - ոճի բառացի թարգմանութիւնը: «Զաղբիւս մեծացուցանէր» գռնիկ է, սակայն խիստ ազդու (137. 14). «Եւէրթիւք քաջօք» 34 Լատինական Immortal գունդն է: Խորենացիի գործը նամակով մը կ'սկսի եւ սա նամակագրութեան հնարքը հեղինակին յատուկ է. որոշ ֆորմիւլներ ունի որուն համեմատ կայսրեր, արքայից արքաներ, Յիսուս եւ Աբգար, եւն., եւն., իրարու նամակներ կը գրեն գրեթէ միշտ «խնդալ» ու բանալով կամ վերջացնելով իրենց թղթակցութիւնը: Պատմութեան եղանակը աւելի կենդանի ընելու համար դիմեր է այս ձեւին հոն՝ ուր միւսները պարզ դէպքեր կը պատմեն: Միեւնոյն ձեւով ալ շատ անգամ կը կրկնէ «Որ կայ մինչեւ այսօր» 319. «Որպէս համառօտ ուսուցանէ քեզ Ագաթանգեղոս» 227, նիւթի մը վրայ ուր սովորական Ագաթանգեղոսի օրինակները բառ մը չունին: Անհաւատալի ու կասկածելի կէտերէ փախուստ կու տայ «Որպէս ասեն», «որպէս լսեմք» (52) հնարքներով եւ երբեմն ալ այսպիսի հանելուկներ մէջտեղ կը զլտորէ, «Որեւ այժմ կարծեմ գտանի պահեալ ի նոյն քաղաքի» (120, տող 15): Ազգային յաւակնութիւնը ծիծաղելի ձեւերով կ'արտայայտուի Խորենացիէն: Տրգատ Նիկիոյ ժողովը չգնաց քաղաքական պատճառներով. իսկ «Սուրբն Գրիգոր ոչ հաւանեցաւ երթալ, զի մի զտաւել պատիւ վասն խոստովանողական անուանն ի ժողովոյն ընկալցի, որպէս զի այնպէս փափագանօք եւ մեծաւ փութով կոչէին» 240. (1—5): Խորենացին իր աղբիւրներու հետ բարեխղճութեամբ չէ վարուած միշտ: Արտաւազդի գերութիւնը եւ Եփրատի մէջ գլխատիւր նշուշտ դիտէ, սակայն չուզեր բերան անուլ, էջ 138 (Քառիէս պարզամտօրէն կը կարծէ թէ Խորենացին տգէտ է այս մասին) այն սկզբունքին համեմատ, որով Պարսիկները Պարթեւաց քանի դար տիրապետումը իրանի

վրայ՝ երբեք չեն յիշեր եւ նոյն իսկ Եփրատի յաղթութիւններ Թէհրանի զուգորուն մօտ Պարսիկներուն կը վերագրեն: Խորենացին Բիւզանդիական ալ կը փոփոխէ շատ անգամ՝ գրեթէ միշտ վրայ տալով անոր պատկերներու գեղեցկութիւնը. համեմատել էջ (307) Պապի մահի պատմութիւնը Փաւստոսի հետ, Գնելի պատմութիւնը եւ սպանումը (284), Տիրանայ կուրացումը (276), Արշակայ անձնասպանումը (301, 1-4), Ար. Ներսէսի կղզի աքսորիւր (294), Վարդան Մամիկոնեանի սպանումը իր եղբայր Վասակէն (286):

Դիտելի է որ հեղինակ մը որ Յոյն Ասորի եւ Պարսիկ աղբիւրներու անունը շարունակ կը յիշէ՝ բան մը չըսեր Փաւստոսէ, թէ եւ անկէ կ'ազտուի մեծապէս. թերեւս կը խորշի խոստովանել թէ Փաւստոսի նման բաց գրող մը կարգացած է: Խորենացին լեցուն է վարկածներով: Հայացնելու ու բացատրելու ախտով մը բռնուած է: Հին Արուարտական տոհմային անունները կ'ուզէ մեր գիտցած զինիով, թագիով, արծիւով, բացատրել եւ շարունակ լուսաբանութիւններ կը ճարէ, արտառոց լուծումներ կու տայ հանելուկներուն «Որպէս հաւանեալ եմ» ըսելով: Իր պատմութեան «կարգադրելու» յարմարացնելու՝ մէջ երկու նպատակ է ունեցեր. նախ բացատրել իր ատենի բոլոր անունները եւ ժողովրդական խօսքերը, աւանդութիւնները եւ երկրորդ ուղղագրել Հայ պատմութիւնը Երրայական ցեղի սրբազան եւ ուրիշ մատենագրութեանց կազմակարգով: Երբ քանի մը աղբիւրներ ունի իր տրամադրութեան ներքեւ. Յոյնին է որ նախընտրութիւն կու տայ եւ իր գործը յունագէտի մը խօսկումներ են Հայերէնով արտադրուած:

Հնարելու, երազելու, բացատրելու փափագի հետեւանք են Թադէի նշխարք (212.3) զրուսելը հոն ուր Գրիգոր, Լուսաւորչի գոյութիւնը սկսաւ: «Սիւնիք զորս Պարսք յատակադոյն ևս Սիսական կոչեն» 41.12: «Եւ զգեցուցանողս իւր զՋեռս եւ անուն կոչէ ազգին գնթունիս, ոչ գիտեմ էր աղագաւ» 110 խճճմանքի է ենթարկուած. ձեռքի եւ գնթունաց մէջ gant, ganté, բառի յարաբերութիւն են տեսած. ուրեմն Խորենացի խարդախող մըն է. «ոչ գիտեմ էր աղագաւ» կ'ըսէ հոն ուր նոր վարերէն գողութիւն մը կատարած է:

Խալաֆական արձանագրութեանց մէջ ունինք.

Գեղունիք = Գիէ խունի, Գողթան տէր = Գիէ խունի, Հաշտանք = Աշղիաշ, Սանատոնք = Սանաշու, Արծրունի = Արծունի, Խորխոր = Խորխոր, Մանուաղ = Մենուաշ, Ուրումայայ = Ուրմի, Ուրմէ, սեռական ուրմէնի. էրմէնի բառը արդեօք ասկէ՞ է թէ՛ Արամէ + Նիրի = Նայերի = էրէմիւնա: Տարակոյտ չկայ որ հին Խալաէական տոհմային անուններու կշիռներով նորեր ալ յետոյ կաղմուեցան, ինչպէս Սպանդունիք, Հաւունիք, Զիւնականք. Ժողովրդին հասկանալի բառերէ չինուեցան եւ ապա բռնադբօսիկ իմաստ մը խօթեցին հիններու մէջ ալ Գնունի՞ն գիւնի՞ն կարծելով՝ եւ Արծրունին արծուի ունի երազելով:

Ստէպ ալ խորհրդաւոր ձեւ մը կ'առնու իր վրայ, երբ Վանի, Արարատեան դաշտի, նկարագրութիւնները կուտայ առանց անոնց անունը յիշելու, «ոչ ի լսելիս մեր հասեալ ճշմարտութեամբ յումեքէ» (54) գրելով հոն, ուր յայտնի է թէ տեղւոյն վրայ ամէն ինչ տեսած եւ ապա նկարագրած է: Այս շինծու խորհրդաւոր անգիտութեան նմոյշներ են էջ 26. 2—12, 27. 1—5, 35. (14 եւն.), 38. (5 եւն.), 40. (10 եւն.), 50., 69 (4), 74 (5): «Ոչ ի մերում թարգմանութեանս եւ ոչ ի ժամանակագրաց ուրեք կարգեալ գտանենք: Այլ այսպէս զսա կարգեալ գտաք ի յուշմագունէ եւ ընթարցասիրէ ումեմնէ Ասորոյ. եւ հաւատարիմ թուեցաւ մեզ ասացեալն:» «Կարգեցաք յարմարեցուցաք» 20 (1—3) կ'ըսէ ուրիշ առթիւ: Բառերու ընտրութեան եւ անոնց կուռ ամուր չարայարութեան տեսակէտով Խորենացին անգուգական է: Խիստ չափաւոր է. եւ կը կշռէ ամէն մէկ բառի իմաստը իր նախադասութեանց մէջ: Արտաքին շինծու զարգերէ ու հնարքներէ խորշող է. Եզնիկն է միայն որ անոր կը նմանի մեր հեղինակներուն մէջ: «Թարգմանչաց» Սուրբ Գիրքի Հայերէնն ալ սքանչելի է, սակայն հոն սքանչելի բնագիր մը կար որուն վրայ մեր հայրերը կաղապարեցին իրենց թարգմանութեանց թագունին: Թէեւ Եզնիկ բնագիր հեղինակ մըն է եւ ստէպ յոյժ շահեկան նիւթեր կը շօշափէ, սակայն պատմաբան մը չէ, իր հաղորդածներն ալ գրեթէ ամբողջովին Յունական աղբիւրէ են: Հայ լեզուով Յունաց միաբերու լուսաբանող մըն է եւ իր յատակ յղկեալ ոճէն անգին անոր գործերու մէջ ուրիշ շահեկանութիւն մը

չկայ: Մեր մէջ այս վերջին ատենները Բասմաշեան է որ ամէնէն աւելի խճրճեր է քերթողահայրը եւ անոր «յարմարելու՝ կարգելու» տաղանդը ծաղրեր է: Խորենացիի նման հատոր մը՝ նոյն իսկ անոր ոեւէ մաս մը՝ կարելի չէ գրել առանց անընդհատ դիմելու այս կամ այն աղբիւրին եւ ամէնէն օգտուելու: Եւ ճիշտ այս է Խորենացիին վերագրուած յանցանքի էութիւնը, կարկոյտ մըն է, եւ քանի՞ հազար տարիներու պատմութեան ժամանակակից պատմիչ չէ: Եւ ասոր ըսողը Բասմաշեան մըն է որուն բոլոր գրուածներու մէջ ինքնուրոյն պարբերութիւն մը չկայ, բոլորն ալ ասկէ անկէ հաւաքածուներ են: Վերջին հրատարակած «Իսկական Պատմութիւն Հայոց» 1914, Հայր Տքգ. Ասատուրեանի (1912) գործի փոփոխութիւն մըն է՝ թէեւ Բասմաշեան չի յիշեր այս կէտը իր հատորին մէջ:

Ընդարձակ յաւելումներով ու փոփոխումներով սոյն յօդուածաշարքը առանձին հատորի ձեւով պիտի հրատարակուի քիչ ատենէն:

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՔԵՐԸ

Ե. Խ. ՌԵՏՈՒՆԵԱՆ, ՎԱՆ

2.

Շարունակելով խօսիլ դաստիարակութեան ընկերաբանական սկզբունքներուն եւ հիմքերուն վրայ՝ յիշենք մէկ քանի կէտեր եւս:

(Դ) Մարդկային ընկերութիւնն իր պատմական շրջանին ունեցեր է իր պարզ կամ բազաղրեալ տնտեսական կեանքը: Արդի դրութիւնը մեքենական գիւտերուն պատճառաւ շատ բազաղրեալ եղեր է, հետեւաբար պահանջներ եղեր են որ մեքենական կամ արհեստական կրթութիւնն ալ մացուի դպրոցներուն մէջ: Այս գաղափարը արդարեւ իր արդիականութեամբ եւ օգտակարութեամբ հրապուրիչ կը թուի: Բայց նկատելու ենք որ, եթէ ուսանողները մեքենագէտ կամ արհեստաւոր ըլլալ ուզեն, դպրոցները պարզապէս արհեստանոցներու պիտի վերածուին: Եւ հոս հարց կ'ըլլայ թէ ուսանողը երբ պիտի կարենայ գոնէ չափով մը տիրանալ մարդկային ցեղին ձեռք բերած հոգեկան ու մտաւոր այն պաշարներուն որ շատ կարեւոր են նկա-

բազրի կազմութեան եւ յառաջդիմութեան համար, եւ այսպէս զերծ պիտի ըլլայ սոսկ արտադրիչ մարդամեքենայ դառնալու վտանգէն: Դարձեալ, ճիշդ է ըսել թէ մեքենական կրթութիւնը օգտակար ու անհրաժեշտ է. բայց երբեք նկատի կ'առնուի՞ որ, եթէ իրապէս ատանկ կրթութիւն մը տրուի, ահագին գումարներ պէտք է ծախսուին. եւ միթէ բոլոր քաղաքներու եւ գաւառներու ժողովուրդները կարող են այդ հսկայ գումարները հայթայթել, եւ պատրաստ են ջուրը նետել գանոնք քանի մը տարի յետոյ, երբ մեքենաները փոխուին եւ նոր տեսակներ յառաջ գան: Ուրիշ կէտ մըն ալ սա է թէ, ո՞վ կարող պիտի ըլլայ գտնել պահանջին ճիշդ քանակը եւ ըստ այնմ պատրաստել ուսանողները, եւ ո՞վ կրնայ երաշխաւորել թէ երբ այդ առաձգական պահանջն ու պէտքը փոփոխութեան ենթարկուին, յարմարութիւնը դիւրութեամբ պիտի ըլլայ⁽¹⁾: Արդեօք ատանկ կարգադրութիւն մը մնայուն եւ դասակարգ առ դասակարգ դրութիւն մը պիտի չյաւերժացնէ՞ ընկերութեան մէջ, որ այսպէս կայուն ու լծացեալ ըլլալու վտանգին ենթակայ կրնայ ըլլալ: Միւս կողմէ՝ ձեռական աշխատութիւնը առողջարար եւ ուղեղային բճիճները զարգացնելու համար նպաստաւոր ըլլալէն զատ, այս բարերար ազդեցութիւնն ունի որ կը շրջայե՛տեսալան եւ գործնական աշխարհները իրարու հետ, այլապէս վտանգ կ'այ ուսանողի մը ծոյլ ու անփոյթ երազկոտ մ'ըլլալ, անտեղեակ՝ աշխարհի անցուդարձերէն⁽²⁾: Այս նկատումներով կ'արժէ մտնել ու քաջալերել դպրոցներուն մէջ ձեռական աշխատութիւնը եւ մշակել ուսանողներուն մէջ այն յատկանիշները որոնք գործնական աշխարհի մէջ կը պահանջուին⁽³⁾:

(1) Ընդարձակ հետաքննութիւն: Ըսուած է թէ մասնագէտներ կը նմանին այն կարճատեսներուն որոնք միայն իրենց քթին առջեւ կը տեսնեն:

(2) Սորվեցնել գեղատի ուսանողներուն կատարել իրենց պատրաստութիւնը հաճոյքով ու հրճուան-

քով, հոգ չէ թէ ո՞րչափ անհաճոյ ըլլան անոնք:

(3) Վերահսկել շուկայ մանող աշակերտներուն վրայ՝ տեսնելու թէ շա՛ր կենցաղաւարտութիւն ունի՞ն եւ վառ կը պահեն՞ իրենց զարգանալու տենչը:

(4) Սորվելու են ամենաձախող պարագաներուն ներքեւ ամենածանր գործերն ընել առանց տրտման ու զսկայանքի:

(5) Ընդարձակել ու հիմնաւորել իրենց գիտութիւնը օր ըստ օրէ, կամ նոյն է ըսել, աճիլ օր ըստ օրէ մտաւորապէս:

(6) Իբր մարդ՝ ուսանողները սորվելու են զլալ իրենց արժանապատուութիւնը, եւ համոզելու են թէ որչափ որ իրենց գործերն ընդարձակ ու փառաւոր ըլլան, իրենք իրենց գործերէն աւելի մեծ ու քարճո՞ւ են:

(7) Վերջապէս սորվելու են ինքնօգնութիւն, համբերութիւն, մտքի կեդրոնացում, յարստեղծութիւն եւ իրենց սորվածը ի կիր արկանել:

(8) Ուսուցիչներ յիշելու են որ իրենց յանձնուած աշակերտներն ու աշակերտուհիներն ոչ թէ իրենց, այլ ազգի մը, ցեղի մը եւ եկեղեցիներու կը պատկանին: Անոնք բարեխղճօրէն գործած պիտի չըլլան, եթէ աշխատին իրենց դիւր եկած գաղափարի մը ու սկզբունքի մը համաձայն կրթել գանոնք:

(9) Մենք մեր արդի դպրոցական դրութիւններով կը վախնամ որ կը սնուցանենք անձնասիրական եւ շահախնդիր տգեղ հոգի մը, մինչդեռ մարդկութեան յառաջդիմութեան համար անհրաժեշտ պէտքն է գործակցական հոգի ու սկզբունք: Դաս արտասանելու եւ առօրեայ նիշեր կամ նօթեր դնելու դրութեամբ՝ արդեօք ուսանողները քաջալերուած չեն ըլլար անօգուտ մրցակցութեան ու անոր յարակից թերութիւններուն մէջ: Տղաքներ ու աղջիկներ խրատականներ լսելէ աւելի՝ բարոյական եւ ընկերական կեանքը ապրելու մեթոտն ու եղանակը սորվելով ու ապրելով է որ պիտի ըլլան բարոյական ու ընկերական էակներ: Փրոֆ. Դայաեան իր «Վարժարան եւ Նկարագիր» յօդուածներուն շարքով եւ, մասնաւորաբար, 32 թիւ Աւետարների մէջ հրատարակուած իր յօդուածով ցոյց տուաւ արդէն Վարժարան-քաղաքի դրութիւնը, աշակերտներուն ինքնավար ու ինքնակառավար բարոյացուցիչ սկզբունքը, որ բարեփոխուած եւ մեր քաղաքներու ու գիւղերուն յարմար-

(1) *Stu Educational Review*, Feb, 1914 "On a certain arrogance in Educational Theories" յօդուածը:

(2) *Stu The Outlook*, May, 10th 1913. "The High School and College" յօդուածը:

(3) *Stu Educational Review* of May, 1914, "Vocational guidance in High Schools" յօդուածը:

ցուած եղանակով կրնայ ի կիր արկուել մեր մէջ, Վհատելու չենք երբ քանի մը փորձեր կը վրիպին ու ապարդիւն կ'ըլլան: Զգուշութիւն ու աշարջութիւն ալ պէտք է որպէս զի մի գուցէ մենք Ասիացիներս տիրապետելու մարմաւ չէն բռնուած՝ պատճառ ըլլանք որ այդ օգտակար սկզբունքը ուրիշ նոր անպատեհութիւններու և ազեղ երեւոյթներու տեղի տայ: Ինչպէս Փրոֆ. Պըրկսըն դիտել կու տայ⁽⁴⁾, կեանքի, ինչպէս նաեւ դաստիարակութիւն, մէջ երեք շրջաններ կան, (ա) վարուելու կամ կառավարուելու շրջան, (բ) մարզանքի շրջան և (գ) կեանքի շրջան: Հիմա երրորդ շրջանին մէջ է որ կ'ապրինք, և պէտք է ազատագրել տղան և քաջալիբել զանիկա որ իր ընդոծին, բնական կարողութիւնները լիովին գործածէ: Սովորական դարձած չոր ու ցամաք արահետով չէ միայն որ յառաջգիմութեան բարձունքը մագլցելու կարող պիտի ըլլանք: Ուրիշ տառապալից բայց կարճ ճամբաներ ալ կրնան գտնուիլ: Զկայ հաճոյք մը որ կրնայ բազմապատիւ հմարելու, գիւտ ընկելու և սեղծելու հաճոյքին հետ: Եթէ այս ուղղութեամբ դաստիարակուի մերնոր սերունդը, վերջը պիտի տեսնենք որ այդ շարժուն մասկոյտեր սեպուած էակներէն աշխարհը շրջող, կեանքը բարձրացնող և երջանկացնող, Բնութիւնը յաղթող հանճարներ ու Աստուծոյ որդիներ յառաջ պիտի դան, նման կոշտ քարի մը մէջ պահուած հիւսնալի արձաններուն, որոնք Պիւթիասի, Միքայէլ Անճէլոյի նման վարպետներու ճարտար մասներուն ներքեւ ծնունդ կ'առնեն: Բայց ինչո՞ւ փորձը ընդհանրապէս ցարդ հակառակն եղեր է: Գանգատներ կ'ըլլան թէ դպրոցներէն և միջնակարգ կրթական բարձր հաստատութիւններէն՝ մեծաւ մասամբ մաքով ու նկարագրով սնանկներ ու իմաստակներ յառաջ կու գան, և թէ այս հաստատութիւնները կըրցած չեն իրենց իսէալները իրադրոծել: Արդեօք ոյժերու ինչ վասնումներ տեղի կ'ունենան, և ինչ է եղեր մինչեւ հիմա ուսումնասիրող և այս հարցով զբաղող անձերուն տեսութիւնը այս կրթական ոյժերու վատնումի մասին: Այս մասին մեր ըսկիւքը կը թողունք ուրիշ անգամի:

ՍՐԲԱԶԱՆ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ս. Թադէոս և Ս. Բարբողիմէոս առաքելներուն յիշատակին նուիրուած շարականներ. յօրնուած Յովնան Մանդակունի հայրապետէն (Ն. Դար):

Մէջ ընդ մէջ առնուած.

ա. Հայրասունկ այգւոյն հրեղէն պարիսպ եւ բարձր աշտարակ, ոսկեղէն բաժակ եւ ժիր մասքաւուկ Հայաստանայց հայր հոգեւոր Բարբողիմէոս եւ Թադէոս . . . :

ա. Երանելի սուրբ առաքելայ, բաւիթայք ի սկզբանէ եւ ընտելայք յորովայն, սպասաւորք եւ բարեկամք եւ վկայք Աստուծորդոյն . . . :

բ. Խաչակցեայք ընդ Քրիստոսի եւ ընդ նմին քաջաւորեայք, ի միւսանգամ գալսեան նորա նստելոց եւ դատաւորք . . . :

գ. Զորս առեալ ի ծովակին արարեք որսորդս մարդկան, որսալ զամենեսեան յարալական սեղանն . . . :

դ. Որոց հրամայեցեք ոս անոյժ լինել ընդ Տիեզերս, ոմանց հոս ի մահուանէ ի մահ, եւ ոմանց ի կենաց ի կեանս . . . :

ե. Որոց խոստացաք նստիլ յաբոռ դատաւական, դատել զազգն Իսրայէլի յայնմ աւուր յանդին . . . :

ա. Էակից բանդ չոր եւ Հոգւոյն, որ իջեր ի յերկնց ի փրկութիւն ազգի մարդկան, Աստուած հարցն մերոց :

բ. Որ պահեցեք յաղբող զնգնութիւն սրբոց առաքելոցն, այսօր եւ մեք ընդ նոսին ցնծութեամբ օրհնեմք զ'եզ . . . :

գ. Որ առաւել բարձրացեալք եւ յաւիտեանց, այսօր ընդ դասս վկայից բոց բարեբանեմք զ'եզ . . . :

Մասնաւորապէս «Հայաստանայց հոգեւոր հայրերուն» — Հայոց Առաքելներուն — և ընդհանրապէս միւս առաքելներուն յիշատակին ընդելուզուած մարգարիտներու այս գեղեցիկ շարանը ցոյց կու տայ մեզի թէ Քրիստոնէական Եկեղեցւոյ կազմակերպութեան վստահեալ:

(4) Shu Educational Review, May, 1914.

նարկին մէջ անոնք իրապէս մեծ գործ կատարած են, որովհետեւ իրրեւ «ոսկեղէն բաժակներ» եւ «Փիր մատուռակներ» անձնուիրաբար մատակարարած են հաւատացեալներուն՝ կեանքի ջուրը եւ հոգեւոր մանանան։ Ես պիտի ուղէի մասնաւորել Հայոց առաքեալները, երբեմնի հեթանոս Հայաստանի մէջ անոնց կատարած դերը վեր հանելու եւ անով՝ պանծացնելու համար յիշատակը անոնց, որոնք իրաւամբ կոչուեցան Հայոց առաջին Լուսաւորիչ Առաքեալները։ Տեսնենք ուրեմն թէ ո՛վ են Ս. Թադէոս եւ Բարթողիմէոս առաքեալները, եւ ի՞նչ են եղած անոնց առաքելական գործերը, ու ի՞նչպէս նահատակուած են եւ ո՛ւր են անոնց գերեզմանները։

Ս. Թադէոս. — Ասորի պատմիչ Լաբուրնիա Ասորահայկական աւանդութենէն քաղելով կը պատմէ թէ Հայոց Արգար Թագաւորը, Պարթեւաստան ըրած իր մէկ ճամբորդութենէն Եգեսիս վերադարձին ստացած բորոտութիւնը դարմանելու համար, նոյն միջոցին Երուսաղէմի մէջ համբաւուած Յիսուսի կը դիմէ, որ կը խոստանայ իր Համբարձումէն ետք մէկը զրկել զինքը բժշկելու։ Իրաւցնէ անոր 72 աշակերտներէն Թադէոս կու գայ ապա Եգեսիս, եւ վերջապէս թագաւորին բորոտութիւնը կը բժշկէ, ինչպէս նաեւ անոր հետ կը մկրտէ չատեր եւ բովանդակ Եգեսիան՝ Քրիստոնեայ կը դարձնէ քաղաքի մանուկ Քրիստոսի Աւետարանը։ Եւ յետոյ թագաւորին խոյրարարը Աղղէն՝ Եպիսկոպոս ձեռնադրելով՝ իրեն փոխանորդ կը կարգէ եւ ինք կ'անցնի Հայաստան, Արգարի քեռորդի Սանատրուկի մօտ։ Հոն նմանապէս նոր կրօնքը քարոզելով շատ մը հեթանոս Հայեր Քրիստոնեայ կը մկրտէ։ Ասոնց մէջ էին թագաւորին աղջիկը Սանդուխտ, ինչպէս նաեւ Սամուէլ եւ Զեմինգոս իշխանները եւ Զարմանդուխտ իշխանուհին, որոնք սակայն նահատակուեցան ապա Սանատրուկէ, միասին ըլլալով շատերու հետ նաեւ Թադէոս։ Ասորի պատմիչը Թադէոսի քարոզութիւնը եւ նահատակութիւնը Քրիստոսի 35 թուականէն մինչեւ 43 կը նշանակէ, «յետ վերանալոյ յերկինս առ Հայր» դնելով աւեր քարոզութեան սկիզբը։ Լաբուրնիայի այս պատմութիւնը նոյնութեամբ փոխանցուած է Եւսեբիոս Հրեայ պատմիչին պատմագրութեան մէջ ալ, ինչպէս նաեւ մեր Խորենացի պատմա-

հայրը նոյն ոճով կը ներկայացնէ մեզի Ասորահայկական այդ աւանդալէպը։ Հայկական աւանդութիւնը կայ, որ թէեւ կը տարբերի, բայց ազդուած ըլլալ կը կարծուի Ասորահայկական աւանդութենէն, եւ որուն համաձայն Քրիստոսի 12 առաքեալներէն մէկը, Յուդա-Թադէոս, Կապադովկիա կ'երթայ եւ կը քարոզէ Քրիստոնէութիւնը, ու Թէոփիլոս անուն մէկը Եպիսկոպոս ձեռնադրելով, իրեն փոխանորդ կը կարգէ։ Այս այն Թէոփիլոսն ըլլալ կը կարծուի, որուն ինչորանքով Ղուկաս իր Աւետարանը գրած եւ նոյնին ուղղած կը համարուի իր Աւետարանին նախակիզը գրած հետեւեալ խօսքերը. «Ես ալ որ սկիզբէն ան ամէն բաներուն ճշգութեամբ տեղեկացեր էի, յարմար գտեցի կարգաւ գրել քեզի, ով պատուական Թէոփիլոս, որպէս զի սորված բաներուդ ստուգութիւնը իմանամ» (Ղուկ. Ա. 3, 4), Թէոփիլոսի ձեռնադրութենէն ետք Թադէոս Կապադովկիայէ Հայաստան կը մտնէ, եւ կ'երթայ մինչեւ Պարսկահայ գաւառները Քրիստոսի Աւետարանը քարոզելու, եւ հոն կը նահատակուի։ Անոր նշանաւոր աշակերտներէն կը յիշուին Դադիու, Ստաթէոս կամ Եւստաթէոս, եւ անոնց անունով Դադի կամ Խութայ, ինչպէս նաեւ Տաթեւու վանքերը հաստատուած են, որոնց մանաւանդ վերջինը հռչակաւոր եղած է իր արդիւնքներով։ Ասոնք քարոզած եւ նահատակուած են Սիւնեաց աշխարհին մէջ։

Ս. Բարթողիմէոս. — Հայոց երկրորդ առաքեալն է տասներկուքէն մէկը, Ս. Բարթողիմէոս, որ Նաթանայէլ կը կոչուէր, և որուն համար ըսած է Քրիստոս. «Ահա իրաւցնէ Իսրայէլացի մը, որուն ներսը նենգութիւն չը կայ» (Յովհ. Ա. 44)։ Հայոց այս առաքեալն է որ է՛ն առաջ դաւանած էր Քրիստոսի Աստուածութիւնը և ոտացած՝ իր առաքելական կոչումը։ Ս. Բարթողիմէոս նախ կը քարոզէ Մարայ եւ Պարսից սահմաններուն մէջ, եւ կ'երթայ մինչեւ Հնդկաստան. անկէ կ'անցնի Հայաստան — Սիւնիք — ուր և կը քարոզէ Աւետարանը, յետոյ կ'երթայ Գողին և Արտաշատ։ Հոն է որ կը գտնեն զիրար երկու առաքեալները Թադէոս և Բարթողիմէոս և կը գիշերեն Արտաշատի մէկ բարձունքին վրայ, ուր կը հաստատուի յետոյ Հայոց Առաքեալներուն հանդիպումը յիշեցնող Օթեաց վանքը, որ ծանօթ է այսօր։

Անկէ ետք Թադէոս Վառպուրական և Արտազ, իսկ Բարթողիմէոս Հեր և Զարեւանդ կը մեկնին. այս վերջինը ապա կ'անցնի Անձեւացեաց գաւառը, և յետոյ այս ու այն կողմերը շրջելէ ետք կը հասնի Աղբակ — Պաշգալէ — ուր կը հանդիպի իրեն Ասնատրուկի քոյրը Ոգուհի, որ հաղարապետ Տերենտիոսի հետ Քրիստոնեայ մկրտուելուն համար՝ շատերու հետ կը նախատակուի արքունի հրամանով, իսկ Բարթողիմէոս փշոտ գաւազաններու տակ բրածոն կը մարտիրոսանայ: Քրիստոնեայ ուրիշ եկեղեցիներ կը պատմեն Սբ. Բարթողիմէոսի համար թէ անիկա մորթազերծութեամբ նահատակուած է նոյն միջոցներուն արեւելքի մէջ տիրող մէկ սովորութեան համաձայն (Օրմ. Ս. Աղգապատում, էջ 28): Մեր ժամանակակից պատմագիրներէն Օրմանեան Արքազան իր Աղգապատումի մէջ կարծիք կը յայտնէ թէ Հայոց երկու Առաքեալներուն նահատակութեան թուականը կ'որելի է մինչև Մեծն Արտաշէսի կնոջ Սաթենիկի ազգական Սուքիասի եւ անոնց ընկերներուն նահատակութեան թուականը հասցնել, առանց ճշմարիտ նկատելու 35—43, 60—66, Լաբուրնեան թուականները: Թուականներու անորոշութիւնը չկրնար սակայն ստուեր ածել Հայոց Առաքեալներուն կատարած գործերուն վրայ: Կը բաւէ որ անոնք Առաքելական կոչումը փառաւորելէ ետք իրենց գերեզմաններն ունին այսօր, առաջինը՝ Արտազի եւ երկրորդը՝ Աղբակի մէջ, որոնք կենդանի վիշտեր են իրենց գոյութեան եւ մարտիրոսական փառաւոր մահուան: Մեր այս տեսութիւնով կը պանծացնենք յիշատակը անոնց, որ իրենց հաւատքովը, գործովը եւ անձնուիրութեամբը Քրիստոնէական կրօնի լոյսը տարածեցին մեր մէջ եւ իրաւամբ կոչուեցան Առաջին Լուսաւորիչ Առաքեալներ Հայաստանի: Այս երանելիներն էին որ Անահիտի եւ Ասողիկի եւ Բազրեւանդեան բոլոր հեթանոսական բազմիւններուն վրայ Քրիստոնէութեան յաղթական նշանը, Ս. Պաշտ, բարձրացուցին: Հայ Եկեղեցին հաստատուն եւ անալլալ աւանդութիւնը, ինչպէս Քրիստոնեայ օտար եկեղեցիներու վկայարանական պատմութիւնները կը հաստատեն թէ բնաւ խնդրական չկրնար ըլլալ Ս. Թադէոսի եւ Ս. Բարթողիմէոսի Հայոց առաքելութիւնը: Կրնանք ընդունիլ սակայն թէ առաջին դարուն նոյն իսկ Առաքեալներուն հետ գոր-

ծակցած ըլլան ուրիշներ ալ. օրինակ, Քրիստոնեայ Հրէաներ Հայաստանի հարաւային կողմէն մուտ գործած ըլլան յատկապէս Քրիստոնէութիւնը քարոզելու համար Հայոց երկրին մէջ (Գէորգ-Մեսրոպ, Հայ Եկեղ. Պատմ. էջ 30): Միւս կողմէ աւելորդ պիտի ըլլար անշուշտ յիշել թէ Արքարու մասին Լաբուրնեայ Եղեւսեան աւանդութիւնը բուրրովին յերկրածոյ է, եւ թէ Արքար Ե. Արարիչիան մըն էր: Քրիստոնէութիւնը ընդունող Հայոց թագաւորը Արքար Թ. Մանուկայ կոչուածն է, որ 206 թուականին Աղդէ անուն քարոզիչի մը միջոցով Քրիստոնեայ եղած է:

Ահաբազար

ԱՂԱՆ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԼՈՒՐԵՐ

ՀԱՄԵՐՈՊԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՍ

Պեղին (Վոլֆ), Դեկ. 30. Մեծ սպայակոյտը կը հաղորդէ թէ արեւմտեան ռազմաթատրին վրայ Սէն Ժոզֆի ազարակին շուրջ (Նիէօփոսի հարաւարեւելակողմը), զոր յանկարծական յարձակման մը ենթարկուելով լքանել ստիպուած էինք, կտիւր դեռ կը շարունակէ: Փոթորիկն ու մրրիկները երկու բանակետողներուն ալ դիրքերուն վնասեցին Ֆլանսորայի և Հիւսիս. Ֆրանսայի մէջ: Արեւել. ռազմաթատրին վրայ Արեւելեան Բրուսիոյ մէջ Ռուս հեծելազօրքը ետ մղուեցաւ դէպ ի Փիլքալէն: Բուլոնիոյ մէջ Վիսթուլայի աջ ափին վրայ կացութիւնն անփոփոխ է: Չախ ափին վրայ մեր յարձակողականը կը յառաջանայ Պզուրայի արեւելակողմը: Բալքանի շրջանին մէջ եւ արեւելակողմը, նաեւ Ինովլոնի մօտ եւ հարաւարեւմտակողմը, կը շարունակեն ընդհարումները: Ըստ թշնամի դեպքերուն, Լովից ու Սքիէրնիվիչ մեր ձեռքը չեն: Բայց մեր ձեռքն են անոնք 6 օրէ ի վեր: Սքիէրնիվիչ արդէն իսկ մեր ճակատէն հեռու կ'իյնայ դէպ ի ետեւ: — Վիլհելմ (պաշտօնական). Կարպաթեաններու մէջ մեր զօրքը թըշնամիին վրայ յարձակեցաւ Ուցոլի կրճին հիւսիսակողմը եւ շատ բարձունքներ առաւ անոր

ձեռքէն : Լուսաբերի կրճին՝ հիւսիսակողմը հա-
կայարձակումով մը կասեցուցինք Ռուսերու
յառաջխաղացութիւնը : Դէպ աւելի արեւմուտք
թշնամին շատ անցքերու մօտեցաւ նուազ մեծ
ոյժերով : Կորլիցի հիւսիսակողմը, Զաքլիցինի
հիւսիսարեւելակողմը եւ Ստորին Նիտայի վրայ
Ռուս յարձակումներ ի դերեւ հանուեցան : Թու-
մաշովի արեւելեան եւ հարաւարեւելեան կողմը
մեր զինակիցներն յառաջացան : Պալքանեան
ռազմադաշտին վրայ հանդարտութիւն կը տիրէ
Սերպ սահմանագլխին վրայ : Ալթովաքի մօտ
Կաթի դէմ եւ Թրէպինեէի մօտ Լաւթվայի
վրայ Մոնթենեկրոցիներու գիշերային յարձա-
կումները ետ մղուեցան : — (Նոյն) . Փարիզէ կը
հաղորդուի պաշտօնապէս թէ Ֆրանսական Քիլրի
ընդծովեան, որ նաւաբաժնէն զատուած էր ա-
ռանձին գործողութեան մը ձեռնարկելու համար
Աւստրեան մարտանաւերուն դէմ, նաւաբաժնին
չմիացաւ որոշեալ պայմանաւամբուն մէջ : Հետե-
ւաբար կարելի է ճիշտ համարիլ օտար մամոյս
սա լուրերը թէ նոյն ընդծովեան ընկզմած եւ
նաւագները գերի բռնուած են :

Պերլին (Վոլֆ), 31. Ընդհ. բանակետղէն
կը հեռագրուի թէ արեւմտեան ռազմաթափարին
վրայ երէկ ընդհանուր հանդարտութիւն կը տի-
րէր Ֆրանսայի ծովեզրը : Թշնամին իր հրե-
տանին ուղղեց Վէսթֆալի-Պէնի դէմ եւ տու-
ներուն մէկ մասը քանդեց առանց զինուորա-
կան շնչա պատճառելու : Ագարակի մը մէջ զոր
օդն հանեցինք՝ ամբողջ զօրախումբ մը բնաջինջ
եղաւ : Քան տը Շալոնի հիւսիսակողմը Ֆրանս.
ուժերն յարձակումներ ետ մղուեցան : Արկոնի
արեւմտեան մասին մէջ զգալի յառաջդիմու-
թիւն ըրինք եւ յաջորդական քանի մը խրամ
առինք ու 250 Ֆրանսացի գերի վարեցինք :
Ֆլիբէի շրջանին մէջ Թուրի հիւսիսակողմը Ֆրան-
սական յարձակումներ ձախողեցան : Վերին Ալ-
զասի մէջ Սէնհայմի արեւմտակողմը ամէն յար-
ձակում ի դերեւ հանուեցաւ մեր կրակին տակ :
Ֆրանսացիները կանոնաւոր կերպով ամէն տուն
ուրակոծեցին մեր ձեռք գտնուող Շթախպախի
մէջ, բայց թեթեւ են մեր կորուստները : Արե-
ւելեան Բրուսիոյ ու Բոլոնիոյ մէջ եւ Վիսթու-
լայի հիւսիսակողմը անփոփոխ է կացութիւնը :
Պզուրայի վրայ եւ արեւելակողմը կը շարունա-
կեն կռիւները : Բալքայի շրջանին մէջ մեր
յարձակողականն յառաջացաւ : Փիլիքայի աջ

ափին վրայ կայութիւնն անփոփոխ է : — (Նոյն) .
Բոլոնիոյ մէջ գործող մեր զինուորները Լոմի եւ
Լովիցի կռիւներուն ու թշնամին հետապնդելու
միջոցին 56,000 գերի եւ բազմաթիւ թնդանօթ
ու խորաքնկէց առին : Բոլոնիոյ մէջ Դեկ. 11է
ի վեր մեր առած աւարը կը հասնի 136,000 գե-
րիի եւ աւելի քան 100 թնդանօթի ու 300
խորաքնկէցի : — Վիեննա (պաշտօնական) . Պու-
քովինայի եւ Կարպաթեաններու մէջ Ռուսերը
երէկ մեծ գործունէութիւն ցոյց տուին : Մեր
զօրաց ձեռքն են Սուէցավա գետին վերին
շրջանին մէջ Սիէրէմոսի ետեւ գտնուող դիր-
քերը, աւելի դէպ արեւմուտք՝ Կարպաթեան-
ներու կատարին բարձունքները եւ յետոյ Քէր-
մէցէի մօտ Նակի Ակի հովիտը : Թշնամին երէկ
փորձեց այս վերջինի վրայ յարձակիլ, բայց նո-
րէն ծանր կորուստ կրելով ետ մղուեցաւ : Մեր
զօրաց ձեռքն են նաեւ Լաթորցայի վերին շըր-
ջանը եւ Ուցոքի կրճին հիւսիսակողմը : Ռու-
սերն իրենց յառաջխաղացութիւնը կը կասեցնեն
այս կրճին արեւմտակողմը : Այլեւս ոչ մէկ անցք
ունին Կարպաթեաններու մէջ, Կորլիցի շրջա-
նին մէջ եւ Զաքլիցինի հիւսիսարեւելակողմը
Ռուսերու բուն յարձակումները շարունակե-
ցին երէկ եւ գիշերը, բայց ետ մղուեցան : Նի-
տայի վրայ հանդարտութիւն կը տիրէ : Աւելի
դէպ հիւսիս կը յառաջանայ զինակիցներու յար-
ձակումը : Աւստրիա-Հունգարական համազգես-
տով Ռուս պահակախումբեր նշմարուեցան
Փրզէմիլի առջեւ : Ռազմային այս խորագիտու-
թեան զիմող սպաներ ու զինուորներ ոչ մէկ
պարագայի մէջ պիտի կրնան օգտուիլ այն ի-
րաւունքներէն զորս միջազգային օրէնքներն ու
սովորութիւնները կ'ընծայեն կանոնաւոր պա-
տերազմիկներուն : Պալքանեան ռազմադաշտին
վրայ հանդարտութիւն կը տիրէ տակաւին : Թրէ-
պինեէի արեւելակողմը հրետանիի քանի մը ժա-
մու կռիւէ ետեւ Մոնթենեկրոցիները ետ քաշ-
ուիլ ստիպուեցան :

Պերլին (Վոլֆ), Յունւ. 1. Մեծ սպայա-
կոյտը կը հաղորդէ թէ արեւմտեան ռազմաթափա-
րին վրայ Նիէօփոսի մօտ կարեւոր ոչինչ պատա-
հեցաւ : Զուրերու բարձր մակարդակը մեզի ար-
գելք եղաւ Սէն Ժոսէի ագարակը գրաւելու,
որ ամբողջովին քանդուած է թշնամի հրետա-
նիէն : Պէթլենի արեւելեան եւ ջրանցին հարա-
ւային կողմը խրամ մը առինք Անգղիացիներէն :

Արկոնի մէջ մեր յարձակումները կը յառաջանան Դարձեալ 400 գերի, 6 խորաւնկէց, 4 ակա- նարձակ եւ բազում ուրիշ զէնք եւ ռազմանիւթ առինք։ Լահազ-Մէքսի մօտ Սէն Միհիէլի շիւ- սիսարեւմտակողմը Ֆրանս. բանակեալ մը հրը- կիզուեցաւ մեր հրետանիին կրակով։ Երէկ Ֆլիւէի մօտ եւ Սէնհայմի արեւմտակողմը թըշ- նամի ամէն յարձակումներ ետ մղուեցան։ Արեւ- ւելեան ռազմաթափարին վրայ Արեւել. Բրուսիոյ սահմանազլխի եւ Բուրնիոյ կացութիւնը անփո- փոխ կը մնայ։ Թանձր մառախուղը արգելք կ'ըլլայ գործողութիւններու։ Ընդհ. բանակեա- ղէն կ'իմանանք թէ Արկոնի մէջ մեր զօրաց Դեկտի աւարը կը բազկանայ 2,950 առողջ գե- րիէ, 21 խորաւնկէցէ, 14 ականարձակէ, 2 բազմարուածեան թիգանթէ եւ անագապղնձեայ մէկ հրասանդէ։ — (Նոյն)։ Լրայող տարւոյն մինչեւ վերջը Գերմանիոյ մէջ արգելափակուած պատերազմական զերիններուն թիւը կը հասնի 8,138 սպայի եւ 577,038 զինուորի։ Այս հաշ- ուին մէջ չեն քաղաքային զերինները, նաեւ Ռու- սական Բալտիոյ մէջ բռնուածներն ու զեռ ճամ- բան գտնուողները։ Համագումարը կը բազկա- նայ Ֆրանսացի 3,459 սպայէ (7ը զօրավար) եւ 215,905 զինուորէ, Ռուս 3,575 սպայէ (18ը զօ- րավար) եւ 306,294 զինուորէ, Պելճ 612 սպայէ (3ը զօրավար) եւ 36,850 զինուորէ, Անգղիացի 492 սպայէ եւ 18,824 զինուորէ։ Ռուս պատե- րազմական նախարարէն բխած եւ Գոփէնհակի ճամբով տարածուած լուրի մը համաձայն 1,140 սպայ եւ 134,700 զինուոր կը գտնուին ի Ռու- սիա իբր պատերազմական զերի։ Այս լուրը սխալ է։ Ռուսերը համագումարին մէջ հաշուած են թշնամութիւններու սկիզբէն ի վեր Ռուսիոյ մէջ բռնուած ու արգելափակուած բոլոր քա- ղաքային զերինները։ Պատերազմական զերինե- րու իրական թիւը վերոյիշեալին 15 0/0 է առ առաւելն, Դիտելի է նաեւ թէ այդ զերինե- րուն մեծ մասը վերաւոր վիճակի մէջ ինկած են Ռուսերու ձեռք։ — Վիլհելմ (պաշտօնական)։ Կարպաթեաններու եւ Պուքովինայի մէջ յա- ռաջ տարուող կռիւները երէկ չփոփոխեցին Պիալայի եւ Թարնովի չրջաններուն կացութիւ- նը։ Թշնամին ցերեկեայ եւ գիշերային բոլոր յարձակումները ետ մղուեցան Ռուսերու ծանր կորուստով եւ 2,000 գերի ու 6 խորաւնկէց ա- ռինք։ Վիսթուլայի հիւսիսակողմը հետզհետէ

Թանձրացող մառախուղը արգելք կ'ըլլայ կռիւ- ներուն։ Այդ պատճառով հանդարտութիւն կը տիրէ բոլոր այդ մասին վրայ, ուր քանի մը յառաջխաղացումներ եղան։ Հարաւային ռազ- մաթափարին վրայ ոչ մէկ նորութիւն։

Պերլին (Վուլֆ), 2. Ընդհ. բանակեալէն կը հաղորդուի թէ Նիէօփոսի հիւսիսակողմը աւա- զակոյտերուն վրայ եւ շուրջ գտնուող մեր զօ- քերուն դէմ թշնամի յարձակումները ետ մղուե- ցան։ Արկոնի մէջ մեր զինուորները նոր յառաջ- դիմութիւններ ըրին ամբողջ ճակատին վրայ։ Վէրտէօնի հիւսիսակողմը, նաեւ Քոմէքսիի հիւ- սիսակողմը Ալբի-Ալբրոմոնի մեր ճակատին դէմ Ֆրանս. յարձակումները ետ մղուեցան թշնամին ծանր կորուստով, եւ մենք 3 սպայ ու 100 զին- ուոր գերի վարեցինք։ Այսպէս մեր զինուորներն յաջողեցան ամբողջովին գրաւել զՊուսպրիւլէ, որու շուրջ բուն կռիւներ մղուեցան։ Սաար- պուրկի հարաւարեւմտակողմը փոքրիկ ընդհա- րումներ մեր բազմանքները պսակեցին։ Ֆրան- սացիները ժամանակէ մը ի վեր կանոնաւորապէս կը ռմբակոծեն մեր ճակատին ետեւի զիրքերը։ Յաջողեցան նաեւ 50 բնակիչ սպաննել մեր զօ- րաժիններէն մէկուն բանակեալին սահմաննե- րուն մէջ։ Ֆրանսացիները իրենց զեկոյցներուն մէջ կ'ըսեն թէ քայլ առ քայլ կը յառաջանան Շիթայնպախ գիւղին մէջ։ Սակայն մենք ոչ մէկ տուն կորուսած ենք այդ գիւղին մէջ եւ անոր դէմ Ֆրանս. բոլոր յարձակումները ետ մղած ենք։ Արեւել. ռազմադաշտին վրայ կացու- թիւնն անփոփոխ է։ Պուրա-Բալքայի չրջա- նին արեւելակողմը մեր յարձակումներն յառա- ջացան օդին բաղդատարար նպաստաւոր ըլլա- լուն համար։ Փիլիքայի արեւելակողմը ոչ մէկ փոփոխում։ — Վիլհելմ (պաշտօնական)։ Ընդհ. կացութիւնն անփոփոխ կը մնայ։ Թարնովի հա- րաւային չրջանակին ու կեդրոնական Կարպաթ- եաններու մէջ վերջերս մղուող կատաղի կռիւ- ներէն ետեւ անցողակի հանդարտութիւն յա- ռաջ եկաւ։ Ուցոքի կրճին մէջ կռուող Աւս- տրիան զօրախումբ մը զազաթի բարձունքէն քիչ մը նահանջեց իր վրայ յարձակող թշնա- մին գերազանց ոյժին առջեւ։

Պերլին (Վուլֆ), 3. Ընդհ. բանակեալէն կը հաղորդուի թէ արեւմտեան ռազմաթափարին վրայ երէկ կէսօրին թշնամի քանի մը մարտա- նակեր երեւցան Վէսթէնտի առջեւ ընկերակցու-

Թեամբ ծովամարակիրներու, բայց կրակ չբացին։ Ամբողջ արեւմտեան ճակատին վրայ հրետանիի կրակ եղաւ։ Թշնամին հետեւակազօրաց միայն մէկ յարձակում սկսաւ Սէն Մէնէհուտի (ուղիղ հնչմամբ Սէնթ Մընու) հիւսիսարեւմտեղովը եւ ետ մղուեցաւ շատ ծանր կորուստով։ Արեւել, ռազմաթափարին վրայ Արեւել, Բրուսիոյ եւ Հիւսիս, Բուլոնիոյ մէջ կացութիւնն անփոփոխ է։ Վիսթուլայի արեւմտակողմը բազմօրեայ բուռն կռիւներէ ետեւ յաջողեցանք գրաւել Ռուսերու Պորզիմովի գլխաւոր դիրքին մեծապէս ամբարացեալ յենակէտը եւ 1,000 գերի ու 6 խորտընկէց առնել։ Պորզիմովի վերագրաւման համար ձեռնարկուած երեք գիշերային յարձակումներ ետ մղեցինք ծանր կորուստի ենթակելով Ռուսերը։ Բավքայի արեւելակողմը մեր յարձակողականը կը յառաջանայ դանդաղօրէն։ Ռուս զեկոյցներու շարունական յայտարարութիւնները թէ իրենք յաջողութիւններ ձեռք բերին Ինովլոնի մօտ՝ պարզ յերիւրանք են։ Այդ շրջանի Ռուս բոլոր յարձակումները ետ մղուած են եւ իրենք ծանր կորուստի մատնուած։ Երէկ չկրկնուեցան այդ յարձակումները։ Փիլիքայի արեւելակողմը կացութիւնն անփոփոխ է։ — Վիեկնա (պաշտօնական). Կորլիցի արեւմտեան եւ հիւսիսային կողմը թշնամին նորէն փորձեց կտրել մեր ճակատը, բայց բոլորովին ձախողեցաւ եւ ծանր կորուստ կրեց։ Օրն ի բուն տեւող կռուին մէջ Կորլիցի հարաւակողմը գտնուող բարձունք մը, որ կատաղի ընդհարման մը նպատակակէտ դաբձած էր, յարձակմամբ առինք՝ ջախջախելով թշնամի վաշտ մը, գերի վարելով 5 սպայ (մին զօրավար) եւ 850 զինուոր եւ գրաւելով 2 խորտընկէց։ Թշնամի սաւառնակ մը որ մեր կրակին տակ վար բերուեցաւ՝ մաս կը կալմէ մեր աւաւրին։ Միւս ռազմաթափարներուն վրայ ոչինչ կայ նոր։

Պերլին (Վուլֆ), 4. Ընդհ. բանակեաղէն կը հաղորդուի թէ արեւմտեան ռազմաթափարին վրայ, հրետանիի աւելի կամ նուազ բուռն քանի մը կռիւներու բացառութեամբ, հանդարտութիւն տրեց ընդհանրապէս։ Թշնամին մեծ գործունէութիւն ցուցուց միայն Թանի մօտ։ Սէնհայմի արեւմտակողմը բարձունքի մը դէմ չափազանց բուռն կրակ մը բանալէ ետեւ իրիկուան մօտ յաջողեցաւ գրաւել անոր վրայ

գտնուող մեր խրամները, որոնք արդէն ամբողջովին քանդուած էին ուժակոծուէն։ Ֆրանսացիներն յաջողեցան նաեւ վերջին օրերս ստէպ յիշուող Շթայնպախ գիւղը գրաւել, զոր մեր զօրքը կը պաշտպանէր կատաղօրէն։ Յետոյ սուինաւոր հակաշարձակումներով վերագրաւեցինք սոյն բարձունքը։ Գալով Շթայնպախի, կռիւը դեռ կը շարունակէ անոր շուրջ։ — Վիեկնա (պաշտօնական). Կորլիցի հարաւային շրջանի արեւնայի կռիւներուն մէջ, որ միջնալորտային ամէնէն աննպաստ պարագաներու տակ տեղի ունեցան, մեր քաջ զօրքը յաջողեցաւ գաղաթի շատ կարեւոր գիծ մը գրաւելով սպաքայ գործողութիւններու նպատաւոր խարխալ մը ձեռք ձգել։ Հիւսիս. ռազմաթափարին վրայ Ծնունդի օրերը տեղի ունեցող կռիւներուն մէջ Ռուս 37 սպայ եւ 12,698 զինուոր գերի վարեցինք։

Պերլին (Վուլֆ), 5. Արեւմտեան ռազմապաշտին վրայ Սաասի հիւսիսակողմը օդն հանեցինք 200 մեթր երկայնութեամբ թշնամի խրամ մը եւ հարիւրաւոր գերի բռնեցինք։ Թշնամի բոլոր հակաշարձակումներն ի գերեւ ելան։ Արկոնի մէջ եւ Շթայնպախի ու Ուֆհուլցի միջեւ Ֆրանս. յարձակումներ ետ մղուեցան։ Պզուրայի արեւելակողմը Քոզլով-Պիսքուրի մօտ եւ գէպ հարաւ մեր յարձակողականը կը յառաջանայ։ Նմանապէս Պոլիմովի հիւսիսարեւելակողմը մեր զօրքերը Բայթայի արեւելակողմը խուժեցին Հիւմէնի եւ անոր հիւսիսային բարձանց ճամբով։ Ճամբաներուն գէշ վիճակն ու օդին աննպաստութիւնը արգելք կ'ըլլան մեր շարժումներուն։

ՆԵՐՔԻՆ

Օտլ. Էնդհ. Բանակեղի գեկոյցներ. Դեկ. 31. Կովկասի մէջ մեր գլխաւոր բանակը յաջողութեամբ կը շարունակէ իր արշաւանքը։ Որովհետեւ կարելի եղած չէ հեռադրական հաղորդակցութիւն հաստատել արշաւախմբին ամբողջ ճամբուն վրայ, ընդհ. բանակեաղն առայժմ տեղեկութիւն չունի գործողութիւններու մասնամասնութիւններուն վրայ։ — Յուլի. 1. Ոչ մէկ զեկոյց։ — Յուլի. 2. Արտահանի գրաւման զրոյցները պաշտօնապէս կը հաստատուին այսօր։ Ահաւասիկ այդ յաղթանակին մանրա-

մասնութիւնները . Ճորոխի մէջ գործող մեր զօրաց մէկ ջոկատը Արտահանի վրայ քաղելու միջոցին անոր արեւմտակողմը խաղախներու հանդիպած եւ զանոնք ետ մղած էր Դեկ . 28ին : Արտահան քաղաքը կը գտնուէր թշնամի ոյժ մը , որու կը հրամայէր Զօր . Զախըն եւ որ կը բաղկանար 3,000 հեռեւեակազօրքէ եւ 1,000 խազախէ : Առկէ զատ Ռուսերն ունէին 6 գաշտային թնդանօթ եւ 2 խորտընկէց : Մեր ջոկատը թուական իր տկարութեան հակառակ չվարանեցաւ Դեկ . 29ին յարձակիլ թշնամի ուժեղ դիրքերուն վրայ որոնք հրետանիով օժտուած էին : Ճակատամարտը որ շատ արիւննուշտ եղաւ՝ իրիկուան դէմ վերջացաւ կատարեալ պարտութեամբը Ռուսերուն , որոնք ծանր կորուստներով փախան : Մեր կորուստը թեթեւ է : Թշնամին չփախած՝ կրակի տուաւ քաղաքին միւծ մասը , նաեւ ռազմանիւթի եւ պաշարի մթերանոցները , կողոպտեց Իսլամները եւ ամենամեծ անդթութեամբ վարուեցաւ անոնց հետ : Բազմաթիւ այրեր ու կիներ սպաննուեցան Ռուսերու սուխնով եւ կրօնակցի մը սպանումէն տռաջ անոր աչքերը հանուեցան : Դրուեցինք բաւական ռազմանիւթ եւ բազում փոխադրակառք : Անկարելի է նկարագրել Ռուսական լուծէն ազատուող ժողովրդին ուրախութիւնը , ինչպէս եւ մեր զօրաց հետ քով քովի կռուող կամուսնորներու պատերազմական ոգին ու արիւթիւնը : Ուրիշ ռազմաթատրերու վրայ նոյն զգացումները եւ նոյն ոգին ի յայտ կու գան մեր Պարսիկ եղբայրներուն մէջ : Դեկ . 29ին մեր զօրքը Պարսիկ ցեղերու ընկերակցութեամբ կատարեալ պարտութեան մասնեց Ռուսերն ի Մէյան Տիւվապ , որ Սալուչպուլագէ 50 հզմթ . հեռի է գէպ հիւսիսարեւելք : Թշնամին որ աւելի քան 4,000 մարդ եւ 10 թնդանօթ ունէր՝ այս կռուին հետեւանքով ունեցաւ աւելի քան 200 սպանեալ ու բազմաթիւ վիրաւոր , նաեւ 6 թնդանօթ կորսնցուց , ի վերջոյ փախուստ տուաւ՝ մեզի թողով մեծ քանակութեամբ հրացան եւ ռազմամթերք , էջրումէ կ'իմացուի թէ մեր յաղթական գլխաւոր բանակին կեղրունէն գերիի մեծ կաբաւաններ ճամբայ հանուած են գէպ այն քաղաքը եւ թէ արդէն իսկ 600 գերի հասած են հոն : — Յունվ . 3 . Կովկասու բանակին հրամանատարէն այսօր մեզի հասած տեղեկութիւններուն համաձայն մեր զինուոր-

ները յաղթականօրէն կը շարունակեն իրենց արշաւանքը : Մինչեւ Սարըգամըշ յառաջացող զօրամաս մը վճռական ու կատարեալ յաջողութիւն մը ունեցած է հոն կատարի կռիւէ մը հետեւ : Դեկ . 25է ի վեր մեր զինուորները աւելի քան 2,000 գերի , 8 թնդանօթ , 13 խորտընկէց եւ բազում գէնք , ռազմամթերք եւ ռազմանիւթ ու պաշար առին Ռուսերէն : Սարըգամըշի եւ Կարսի միջեւ զինուորական երկու կառախումբ ամբողջ իրենց բեռով մեր ձեռքն ինկան եւ Սարըգամըշ-Կարսի երկաթուղին քանդուեցաւ : Աւելի գէպ հիւսիս գործող մեր զօրքը նոր յաջողութիւն մը ձեռք բերաւ : Ռուս հողի վրայ թաուսքէրաէ յառաջացող մեր զօրամասերէն մէկը կրճի մը մէջ յանկարծակիի բերաւ Ռուս վաշտ մը եւ մահացու կրակ մը բացաւ անոր վրայ : Թշնամին կորսնցուց 200 մեռեալ եւ 400 գերի , իսկ մնացեալ մասը փախաւ անկարգօրէն : Ժամանակէ մը ի վեր Սիւրիական ջուրերուն մէջ գործող Ասիոյ Ռուս յաճանաւը անցեալ օր փորձեց զօրք հանել Նաֆայի մօտ : Բայց ծովեզերեայ պահակազօրքերը ճիշտ ժամանակին կրակ բացին թշնամիին վրայ , այնպէս որ Ռուս նաւերը պարտաւորուեցան ետ դառնալ՝ բազմաթիւ մեռեալ տալով նաւագնեւէն : — Յունվ . 4 . Զեկոյց չհրատարակուեցաւ : — Յունվ . 5 . Երէկ Սինուպի մօտ ընդհարում մը տեղի ունեցաւ մեր յաճանաւերէն երկուքին եւ 17 նաւէ բաղկացեալ Ռուս նաւատորմի մը միջեւ : Մանրամասնութիւնները գեռ ծանօթ չեն : Սակայն թշնամին թուական իր գերակշռութեան հակառակ ոչ մէկ փնաւ կրցաւ հասցնել մեր նաւերուն : Այսօր հաստատուեցաւ թէ զինակից ցեղերու հետ գործող մեր զինուորները Մէյան Տիւվապի յաջողութիւններէն զատ ուրիշ յաջողութիւններ ալ ունեցած են : Ռուսերը նաեւ հանջելու միջոցին կորուսած են 2 թնդանօթ ու բազմաթիւ գերի : Ուրիշ զօրաթիւ մը Մէյան Տիւվապի հարաւակողմը թշնամիին յաղթած եւ 2 թնդանօթ ու մեծաքանակ գէնք ու ռազմանիւթ գրաւած է :

Օսմ . Խորհրդարան . Ծաբաթ Երեսի . Ժողովը ծափերով ընդունեցաւ Սուտի պէյի (Լազիսթան) ողջոյնները Արտահանէ եւ Սէյֆուլահ էֆի (Էրզրում) հեռագիրը Թաուսքէրաի եւ Թիզկերտի առումն աւետող Թիզկերտէ , եւ միամենայ արձակուրդ տուաւ երկու երեսի-

խանի: Նախաքննութեան յղեց կարգ մը օրինադիծեր: Ապա, նկատելով թէ այսօր կը լրանայ վճարումներու երկարաձգման պայմանաժամը, ստիպողութեան առաջարկով առանց վիճաբանութեան ընդունելու այս մասին նախապէս հրատարակուած երեք օրինադիծեր եւ չորրորդի մը քննութեան ձեռնարկելով ամբողջը գրեթէ անփոփոխ վաւերացուց՝ ջնջելով միայն Պատրիարքարաններու եւ Սախամարանի նպատատաւոր հատուած մը: Այս նոր օրէնքով նոր պայմանաժամ մը կը տրուի, որ կ'երկարի մինչեւ Ապրիլ 13: Բացառութիւն են պետութեան, նահանգներու մասնաւոր վարչութեան, նաւատորմի, Կարմիր Մահիկի եւ Ազգ. պաշտպանութեան ընկերակցութիւններու, թաղապետութիւններու եւ Երկրագործական Դրամատան պահանջներն ու աւանդները, Էվգաֆի եւ որբերու մնաուկին աւանդներն ու պարէնագինի պահանջները: Երկուշարթի նախաքննութեան յղեց 46 առժամայ օրինադիծեր: Ստուար մեծամասնութեամբ քուէարկեց նախաքննիչ յանձնաժողովին առաջարկը, որով կը մերժուէր ջնջել, ըստ Մերակոյտին պահանջման, Օսմ. զին. օգնականութեան առաջին զոհերու ընտանիքներուն թոշակ յատկացնող օրէնքին պատճառաբանութեան սա մասը. «Կայս. բանակի փառքին բարձրացման համար անոնց անձնազոհութեան ու մարտիրոսացման ի վարձ:» Ի նկատ առաւ Տիարպէքիւրի հրկիզեալներուն 1330ի եւ 1331ի կալուածատուքերուն գանձումը երկու տարի յետաձգող օրինադիծին նախաքննութեան տեղեկագիրը եւ յղեց ելեւմտացոյցի յանձնաժողովին: Ապա Երկրագործական Դրամատան օրէնքին երկրորդ ընթերցման ձեռնարկելով արագօրէն քուէարկեց առաջին 24 յօդուածները եւ 25րդը բարեփոխեց սա իմաստով թէ, երբ դրամատան յանձնուած աւանդներն այրին, պարտքն ամբողջովին վճարուած համարուի: Երեքշարթի թեթեւ բարեփոխումներով քուէարկեց 26րդ—33րդ յօդուածները, ջնջեց 34րդը, որով դրամատունը կ'արտօնուէր իւրացնել 15 տարի շարունակ չպահանջուող աւանդները: Յետոյ մնացեալն ալ անվէճ ընդունելով աւարտեց ու ստուար մեծամասնութեամբ վաւերացուց օրէնքին երկրորդ ընթերցումը: Նոյն օր նախաքննիչ մարմինն պահանջումով մերժեց Սահմանադրութեան 7րդ յօդ-

ուածին համար առաջարկուած բարեփոխում մը, որով պատերազմ հրատարակելու իրաւունքը խորհրդարանի հաւանութեամբ եւեթ պիտի գործադրուէր: Եւ որոշուեցաւ յառաջիկայ երկուշարթի գումարիլ պետական ելեւմտացոյցի քննութեան ձեռնարկելու համար:

Աւետարանական. Ազօթքի Կօթնեակի առթիւ թով այս շաբթու ամէն իրիկուն մայրաքաղաքիս Աւետարանական ժողովուրդը բոս սովորութեան ազօթաժողովներ ունեցաւ տուններու եւ ազօթատեղիներու մէջ:—Երեքշարթի մայրաքաղաքիս չորս եկեղեցիներուն (մին Յոյն) երէցները եւ հոգարարձութիւններէն երկերկու ներկայացուցիչներ Պայպըլ Հաուսի մէջ Նախնական խորհրդակցութիւն մը ունեցան Ազգ. պետարանի հարցին վրայ եւ որոշեցին յառաջիկայ երեքշարթի եկեղեցիներու երէցներով ու հինգ հինգ ներկայացուցիչներով ուրիշ նիստ մը գումարել, հրաւիրելով նաեւ Օսմ. Երեսփ. ժողովի Աւետ. անդամներն ու քանի մը ծանօթ անձնաւորութիւններ:

Հայկական. Պատրիարք Հայրը արտօնուեցաւ Ազգ. մնաուկի զանազան աւանդները ի հարկին դրժածել, բայց միշտ խոսն ժողովի գիտութեամբ, կարօտեալ գաւառներու նիւթապէս օգնելու համար, ըստ որում Հ. Բ. Ը. Միութիւնը յանձն առած է յետոյ հատուցանել նոյն գումարները:—Բժշկական Միութեան հիւանդապահութեան Բերայի դասընթացքը շաբաթ իրիկուն փակուեցաւ:—Հայկական շարժուն հիւանդանոցի յանձնաժողովը Պատրիարք Հօր առաջարկեց Կարմիր Մահիկի դիմել եւ 50 անկողնի կազմած տրամադրել տալ ամբողջովին Հայ նոսիրատուններու ծախքով:—Պալաքեան Վրդ. խոսն ժողովի որոշմամբ դատապարտուեցաւ երեք ամիս ապաշխարել մօտակայ վանքի մը մէջ: Պատրիարքարանի բարապանապետ Մարտիկ Սաչատուրեան ալ կառավարութեան կողմէ դատապարտուեցաւ մէկ տարի բանտարկման եւ իր երկիրը (Սըվազ) աքսորման:—Տիարպէքիւրի Առաջնորդարանէն կը հաղորդուի Պատրիարքարան թէ թեմին ամէն կողմը Հայերու եւ Գուրգերու միջեւ սիրայիբ համերաշխութիւն կը տիրէ, եւ թէ տեղային կառավարութիւնը կեդրոնի հրամանով 20,000 դահ. տուած է Ազգ. գպրոցին շինութեան համար:

مدیر مسئول — صموئيل ق. هاروتیونیان

ՏՊԱԳՐԻՉ ԵՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉ Յ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ
Պայպըլ Հաուս, Կ. Պոլիս

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱԻ

— ՕՇԱԿԱՆ —

ՆՈՐ ՔԵՐԱԿԱՆ

Մինչեւ ցարդ հրատարակուած բոլոր
Քերականներէն գերազանց

Մանկավարժական ուղղութեամբ պատ-
րաստուած, առաջին անգամ կարդալ սկսող
մանուկին հաճելի ընելու համար ընթեր-
ցանութիւնը:

Ընտրելագոյն թուղթի վրայ գեղեցիկ
տպագրութիւն, ծայրէ իծայր զարդարուած
գունաւոր պատկերներով եւ գեղարուես-
տական կողքով:

➤ ԳԻՆ 20 ՓԱՐԱ ➤

Պալտոյ եւ Դաւառի բոլոր գրավաճառներէն
կարելի է ստանալ:

WEBSTERS

New Standard

ANGLO-ARMENIAN DICTIONARY

ՈՒԷՊՍԴԸՐԻ

ԸՆԴԱՐՁԱԿ

ԱՆԿԼՈ-ՀԱՅ ԲԱՌԱՐԱՆ

ՅՕՐԻՆԵՅ

Բրոճ. Վ. Յ. ՅԱԿՈԲԵԱՆ, Վ. Ա.

Անաթոլիա Դօլէճի Ամերիկացի եւ Հայ Բրոքէսթօրներու
աշխատակցութեամբ.

Կը պարունակէ հարիւրաւոր նոր բառեր, Բացատ-
րութիւններ, Ոճեր, Հոմանիշներ, Հականիշներ, Արուես-
տական եւ Գիտական ոճերու ճոխ բառամթերքով:

Գին 40 Ղրօ. Թղթատարի ծախքով 45 Ղրօ.

Հրատարակեց Յ. ՄԱՏԹԵՈՍԵԱՆ

ՊԱՅՊԸԼ, ՀԱՌԻՍ, Կ. ՊՈԼԻՍ

Յ. ՄԱՏԹԵՈՍԵԱՆ

ՊԱՏԻ ՕՐԱՅՈՅՑ

1915 ՏԱՐԻՈՅ

Հոյս տեսած է 1915 Տարւոյ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ ՕՐԱՅՈՅՑԸ

Զարդարուն քարթոնի վրայ փակած:

ԳԻՆ Է 2 ՂՐՈՒՇ

Մեծաճաճ գեղանկար գոհացուցիչ գեղչ

Դիմել՝ Յ. ՄԱՏԹԵՈՍԵԱՆ ի

Թղթավաճառանոցը, Ֆինճանճրլար Եօզուչի,

Ամէրիգան Խան, Կ. Պոլիս:

1915Ի ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ԴԱՍԵՐՈՒՆ
ՈՍԿԵՂԷՆ ՀԱՄԱՐՆԵՐՈՒՆ

Քարտերը պիտի զրկուին ուղղներուն:

52 քարտ պարունակող մէկ տրցակը 20
փարա է, 10 տրցակը 3 դահեկան, կամ
100 տրցակը 25 դահեկան: Այս դրամը
թղթատարի ծախքին համար է միայն:

ԹԷՅ ԻՍԱԳՈՒԼԵԱՆ

Թ Է Յ

Թ Է Յ

Թ Է Յ

Թ Է Յ

Թ Է Յ

Թ Է Յ

ՀՈՏԱԻՏ, ԽՆԱՅՈՂԱԿԱՆ ԵՒ ՍՆՆԴԱՐԱՐԻ

Փնտռեցէք սոյն «Փիղ» ժարքայով թէյերը
Թուրքիոյ բոլոր քաղաքներու թէյավաճառնե-
րուն քով: Կեդրոնաանդի Պահճէ Դարու, Սա-
տրգիէ խանին անկիւնը

Յ. ԻՍԱԳՈՒԼԵԱՆ, ՈՐԳԻ ԵՒ ԸՆԿ.

Վ. Ա. ԱՍԻՍԻՆԵԸ

ԱԻԵՏԱԲԵՐ ՄԱՆԿԱՆՑ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ԱՄՍԱԹԵՐԹ,
(Նմոյշ մը ձրի կը ղրկուի փափաքողներուն): Տարեկան Բաժա-
նորդագին Թուրքիոյ Համար 8 Ղրուշ, և ուրիշ երկիրներու Համար
10 Ղրուշ. կամ 0.45 Տուլար. — 2.20 Ֆրանք: Զեռքէ կը ծախուի
Հատը 30 Փարայի:

Գաւառներէ եւ արտասահմանէ դրամ ղրկելու ամէնէն դիւրին եւ ապահով միջոցն է
Մանդատը (Mandat de poste): Զէքեր եւ փոխգիրներ պէտք է Յ. ՄԱՏԹԵՆՈՍԵԱՆԻ հրա-
մանին վճարելի ըլլան:

ՀԱՆՐԱԳԻՏԱԿԱՆ ՆՈՐ ՕՐԱՑՈՅՑ

1915

Լոյս տեսած է խիստ ճոխ, այլազան եւ օգտա-
շատ պարունակութեամբ եւ 32 ընտիր պատ-
կերներով. ծրարներն կը սկսինք ղրկել: Մեծ ու
պզտիկ, այր եւ կին, երիտասարդ եւ օրիորդ,
անկէ մեծ օգուտներ կը ստանան մարմնոյ, մտաց
եւ հոգւոյ համար: Պատերազմին պատճառաւ,
ինչպէս ամէն քան, նաեւ թուղթը շատ սղած
ըլլալով, օրացոյցին գինը Հինգ դահեկանի բարձ-
րացուցինք: Տարին լոկ հինգ դահեկան վճարե-
լով ընթերցողը թէ՛ կ'օգտուի և թէ՛ կը նպաստէ
մեր Հայրենեաց 20-25 դանազան տեղերէ ե-
կած եւ Գթութեան Տանս յարկին տակ ամե-
նայնիւ խնամուող Հայ Որբուհեաց: Զարթե-
րել մէկ հատ: Սոսնարաբար կը խնդրենք Գե-
րապատիւ քարոզիչներէն որ բարեհաճին իրենց
յանձնուած բեմերէն ազգու հրաւեր ընել որ բա-
րեպաշտ ժողովուրդը գնէ հատ մը օրացոյց եւ
նպաստէ իր նուէրներով սոյն քնիկ բարեգործա-
կան հաստատութեան, որ 41րդ տարին թեւա-
կոխած է: Ազն. Ուսուցիչներն եւս թող հա-
ճին՝ իրենց խնամող յանձնուած դեռատի ձեռ-
քերն բարեգործելու վսեմ դործին վարժեցնել:
Մանաւանդ մեր Ամերիկահայ ու Եգիպտահայ
Ազն. Ազգայիններէն անձկանօք կը խնդրենք
որ բարեհաճին, ներկայ յոյժ տառնապաղի օրե-
րուն մէջ, մասնաւոր նկատութեան առնել
հաստատութիւնս, եւ առատաձեռն նուիրա-
տութեամբ յիշեն եւ քաջալերեն սոյն քնիկ
Հայ ձեռնարկը: Իսկ մենք կը մողթենք ու կ'ա-
ղօթենք որ Որբոց երկնաւոր Հայրը յիշէ Արե-
ւելեան Որբանոցի բոլոր Ազն. բարերարները,
օրհնէ ու լիառատ վարձատրէ, հաստատ ու ան-
սասան պահէ եւ առողջ, յաջող, երջանիկ ու
երկար կեանք պարգեւէ անոնց:

Գ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՊՈՐՏԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒ-
ԹԵԱՆՑ ՎԱՃԱՌՈՒՄԸ Յ. Մատթէոսեան տան
յանձնուած ըլլալուն, կը խնդրուի որ գիրքի հա-
մար ամէն յանձնարարութիւն ուղղակի Յ. ՄԱՏ-
ԹԵՆՈՍԵԱՆԻ ղրկուի:

Գաւառներէ եղած յանձնարարութեանց փո-
խարժէքը պէտք է կա'մ կանխիկ ղրկել և կա'մ
Պոստ մէջ մէկը ցոյց տալ որ պատասխանատու
ըլլայ ղրկուած գիրքերու փոխարժէքին վճար-
ման:

Յանձնարարուած գիրքերու փոխարժէքը
պէտք է կանխիկ ղրկել: Ու. Ու. Փիթ

ՀԱՅ ԱԻԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆԲ

ԿԻՐԱԿԻ, ԵՈՒՆՎ. 10

ԲԵՐԱ. — Այնպէս Զէշմէ. Սր. Երրորդութիւն եկե-
ղեցի. ժամ 10 (Ը. Ե.). Վեր. Ա. Պ. Շմառնեան:

ԿԵՏԻՎ ՓԱՇԱ. — Ամերիկեան վարժարան. Լանկայի
եկեղեցի. ժամ 10 (Ը. Ե.). Վեր. Յ. Ա. Ճեմաթեան:

ՊԱՅՊԸԼ ՀԱՌԻՍ. — Ֆինանսըլար եղողչու. Էմմանուէլ
եկեղեցի. ժամ 10.30 (Ը. Ե.). Վեր. Յ. Գ. Գրիգորեան:

ՍԿԻՏԱՐ. — Ամերիկեան Գոլէմի մատուռ. ժամ
10 (Ը. Ե.). Վեր. Փ. Իսթեմետեան:

ԽԱՍԳԻԻՂ. — ժամ 1.30 (Ը. Ե.). Պա. Բ. Պետրոսեան:

ՊՕՅԱՃԸ ԳԻԻՂ. — Գարբիլեան քնակարան. ժամ
3 (Ը. Ե.). Վեր. Գ. Ապրահամեան:

Ե. Ք. ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԳՈՒՄ ԳԱՓՈՒ. — Միշըն Հաուս, ժամը 3.45ին (Ը. Ե.).
Աղօթքի ժողով:

ԱԻԵՏԱԲԵՐ ձեռքէ կը ծախուի Հատը 40 փարայի